DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.42767>

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 05.04.2020
Kabul Tarihi: 02.08.2020
On-line Yayın: 31.08.2020

Article Type: Research article
Submitted: 05.04.2020
Accepted: 02.08.2020
Published Online: 31.08.2020

Atıf Bilgisi / Reference Information

Topçu, E. (2020). Tarih Ders Kitaplarında Cumhuriyet Romantizmi. *Journal of History School*, 47, 2261-2310.

TARİH DERS KİTAPLARINDA CUMHURİYET ROMANTİZMİ

Ersin TOPÇU¹

Öz

Romantizm, 18. yy sonunda Avrupa’da ortaya çıkan ve pozitivizmin aksine geçmiş, insan iradesinin eseri olarak gören bir akımdır. Milli ve dini unsurların evrensel unsurlardan daha önemli olduğu romantik tarih anlayışında geçmiş, gençlerde milli bilinç uyandırmak amaçlı yeniden kurgulanır. Türkiye’nin, günümüze kadar milletine varlığını benimsetmek adına faydalandığı tarih eğitimine söz konusu akımın ne kadar yansıdığına tespiti, günümüz Türk toplumunun dine ve tarihe bakış açısının daha iyi anlaşılması adına önemlidir. Bu amaç doğrultusunda yapılan ve nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesinin tercih edildiği bu çalışmada romantizm akımının, Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar ilkökul, ortaokul ve liselerde okutulan tarih ders kitaplarına nasıl ve ne kadar yansıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda 1923-2019 yılları arasında okutulan tarih ders kitapları içerisinde ulaşılabilenlerden elde edilen veriler, içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara baktığımızda en yoğun romantik etkinin, Erken Cumhuriyet Döneminde olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Romantizm, Romantik tarihçilik, Tarih Eğitimi, Tarih Ders Kitapları

¹ Doç. Dr., Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, ersintopcu@yaani.com, Orcid: 0000-0003-0627-2384

Republican Romanticism in History Textbooks

Abstract

Romanticism is a trend that emerged in Europe at the end of the 18th century and, unlike positivism, accepts the past as the work of human will. In the romantic conception of history, the national and religious elements are more important than universal elements. It has been restructured to awaken national awareness in the past youth. Turkey has benefited from the history education to adopt himself to the nation since then. For this reason, determining how much the current trend reflects on history education is important in order to better understand the perspective of today's Turkish society on religion and history. In this study, in which document review from qualitative research methods qualitative methods are preferred, it is aimed to determine how and how much the romantic trend reflected in history textbooks taught in primary, secondary and high schools since the first years of the Republic. For this purpose, the data obtained from those that can be accessed within the history textbooks taught between 1923-2019 were analyzed by content analysis. When we look at the findings obtained from the research, it has been determined that the most intense romantic effect was in the early republican period.

Keywords: Romanticism, Romantic Historiography, History Education, History Textbooks.

GİRİŞ

Genel olarak farklı yerlerde farklı öncülerin kendine özgü anlayışlarıyla beslenen romantizmin tek bir anlamı olduğunu söylemek, onu zaman ve mekânla sınırlandırmaya çalışmak zordur (Claudon, 1988: 7-9; Megill, 1998). Buna rağmen kavramı; 18 yy. sonunda, Almanya, Fransa ve İngiltere’de görülen, aklı tartışma konusu yapan, coşku, tutku, kaygı ve hayalin en önemli belirleyici olduğu, doğa sevgisini özellikle Ortaçağ mistisizmini içten bir şekilde betimlemeye çalışan, sanat, edebiyat ve felsefede etkisini göstermiş artistik, ictimai, siyasi, ruhi bir ihtilal olarak tanımlayabiliriz. Yüzyılın sonunda meydana gelen Fransız İhtilali, sanayi inkılabı ve bunlara bağlı olarak hızlı, düzensiz kentleşme gibi olayların sebep olduğu sosyal problemler karşısında herhangi bir varlık gösteremeyen, aklın adeta Tanrı yerine kutsandığı pozitivizm/klasizm/Aydınlanma Devri’ne ilk ciddi eleştiri, duyguların ön plana alındığı hayalci ve bireyci bu akımdan gelmiştir (Claudon, 1988: 7; Bolay, 1997: 387; Kefeli, 2009: 34; Gök, 2017; Sarıtoprak, 2017: 89-97; URL, 1). Analitik aklı tek rehber edinen Aydınlanma’nın temelden yanlış olduğu için başarısızlığa uğradığını iddia eden romantizm, hakikatin bir kaynağı olarak gördüğü sanatı, akıldan üstün tutmuş ve resim, heykel, mimarlık, müzik, edebiyat, tarih gibi farklı

alanlarda biçimlendirici bir rol oynamıştır (Claudon, 1988; Megill, 1998: 30, 33; Esedova, 2008; Oral, 2019: 20-21).

Zaman içerisinde birçok anlam kaymasına uğrayan ve en nihai anlamına Fransa’da kavuşan romantizmin buradaki çıkış noktasını J. J. Rousseau’nun, *“duyuların ulaşamayacağı konularda duygunun, kurumsal usun üzerinde olduğunu, usun Tanrı’ya kuşkuyla bakarken duygularımızın O’nu arzuladığı”* şeklindeki görüşleri teşkil etmiştir (Şatır, 2004’ten akt. Ateş, 2019). Aşırı cesaretleriyle ön plana çıkan, duygusallıktan vazgeçmeyen ve dogmalara karşı olan romantiklere göre insan, evrensel gerçeğe sezgi, hayal gücü ya da ilahi aşk sayesinde varabilir. Onlara göre, akli genellemeler, evrensel gerçeği temsil etmeyip belli bir tarihi devrin benimsediği önyargılar olabilir ve sanatçı öznel olduğu ölçüde de nesneldir (Çılgın, 2007; Kantarcıoğlu, 2009: 115-116).

Milli ve dini unsurların oldukça önemli olduğu bu akım, halkın baş temsilcisi olarak gördüğü devlet ile birey arasındaki ilişkiyi evlilik sadakatine benzetmiş, bireylerin toplumsal yaşam için çıkarlarından fedakârlık etmeleri gerektiğini dolayısıyla toplumun refahının, bireysel hak ve özgürlüklerin üzerinde olduğunu savunmuştur (Alan-Sümer, 2012). Bir milleti oluşturan, onu diğerlerinden ayıran ortak tarih, dil, din, ırk, ülkü ve milliyetçilik (milli kimlik/benlik), romantizmin sosyo-politik anlayışında oldukça önemlidir (Kefeli, 2009: 37; Dellaloğlu, 2010; Yerebasan, 2010). Bu amaç doğrultusunda istenilen tarzda bir toplum için eğitime de oldukça önem verilmiş ve insanları sadece mülk edinmeye yönlendiren eski eğitim sisteminin kaldırılarak yerine, bütün vatandaşları ortak ülkü etrafında toplayan, devletin üstlendiği -ki bu akımda Fichte’in ifadesiyle “çocuk, eğitimi ailesine bırakılmayacak kadar önemlidir”- milli bir sistem öngörülmüştür (Buharalı, 2015:13; Sarıtoprak, 2017). Bu sistemde, milli kültürün evrensel kültürden daha önemli kabul edilmiş, kendi kimlik ve değerlerinin farkına varma, her kültürün özel oluşu, geçmişin önemi gibi düsturlarla millî heyecan uyandırılarak romantik, kültürel milliyetçilik tavrı/temaları ortaya çıkmıştır. Romantizmin bu şekilde milli bir kisveye bürünmesiyle, dilde sadeleşme, mili alfabe ve milli tarih oluşturma girişimleri ile toplumsal/politik bilinçlendirme amaçlı yoğun propagandalar başlamıştır (Köken, 2002; Sarıtoprak, 2017: 171). Bu süreçte hedeflenen tipolojideki vatandaşın yetiştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan en önemli unsurlardan birisi de yeni bir tarih yaklaşımı olmuştur.

Romantik Tarihçilik

Romantik tarih anlayışı insanlık tarihini, Yunan-Roma, Eskiçağ hayranı rasyonalist/hümanist tarihçiliğin aksine ‘insan iradesinin/aklının tarihi’ ve bugünkü hayatın canlılık kaynağı olarak gören, Ortaçağ mistisizmine hayran bir

akımdır. Tarihin bu kaynak olma hüviyetinin temelinde, her anlamda toplumsal bir birliktelik ruhu oluşturmak için ihtiyaç duyulan geçmişin mitleri, zaferleri, dil ve kültürü vardır (Claudon, 1988: 198; Özlem, 2004: 114; Ülken, 2008; Aksakal, 2014; Oral, 2019: 67). Çünkü geçmiş (tarih) insanların, yaşadıkları toprak, devlet ve milletle aidiyet bağı kurarak bu sistem içerisinde kendilerini kimliklendirebilmelerinin en önemli güdüleyicisi olan milliyetçilik için tükenmez bir hazinedir. Tarihin bir bilim olarak kendisini kabul ettirmesi ve milliyetçi ideolojinin kendisine hareket alanı bulduğu, beslediği, beslendiği ulus devletlerin ortaya çıkmasının 19. yy'a denk gelmesi de bu açıdan bakıldığında bir tesadüf değildir.

Emil'e (2015) göre, tarihi/milli romantizm, bir milletin mazisinden bugüne doğru, tarihte ve coğrafyada kendi kimliğini araması, bu kimliği yapan kültür değerlerini keşfetmesi ve onların şuuruna varması demektir. Nihad Sami Banarlı'nın ifadesiyle: “...milletleri uyandırma ve kalkındırmada çelikten temel vazifesi gören millî romantizm, bir milletin tarihte ve coğrafyada vücuda getirdiği büyük eserlerin farkına varmasıdır.” (Banarlı, 2004'ten akt. Emil, 2015). Çünkü ulusu, tarihin ürünü olarak gören romantizme göre her halkın özgün uygarlığında dile gelen kendi düşüncüsü vardır. Bu nedenle de romantikler, geçmişlerinde kültürel değerlere, folklora, mahallî ve millî renklere büyük ilgi duymuşlardır (Çetişli, 2004; Bilgin, 2007: 260; Tanju, 2007).

Romantik anlayışın doruk noktasına ulaştığı 19. yüzyıl tarihçiliği, pek çok ülkede bilhassa yeni kurulan ulus devletlerde, siyasal ve ideolojik amaçlara hizmet eden en önemli araçlardan birisi olmuştur (Taştan, 2016). Romantik tarihçiler geçmiş, birçok nedenden kaynaklanan dönemin bozulan siyasî istikrarın yeniden sağlanmasının heyecan verici bir aracı olarak görmüşlerdir. Bu akımın en önemli temsilcilerinden olan Jules Michelet de (1798-1874) tarihçinin, milli birliğin oluşmasını destekleyecek şekilde yazması gerektiği ve tarihte meydana gelen her şeyin bu hedefe hizmet etme derecesine göre değerlendirilmesi gerektiğini söylemiştir (White, 2008: 195).

Romantizmle birlikte tarih, genç nesillere vatanını, milletini ve tarihini sevdirecek gerçek bir milli bilinç uyandırmak anlamını taşımaya başlaması onu hızla politik bir araca dönüştürülmüştür. Başta ulus olmak üzere milli olan her şeyin kutsallaştırıldığı bu süreçte yepyeni bir ulusal kültür ve kimlik sağlanması adına farklı kültürler hatta toplumların geleneksel kültürü dahi yok sayılmış, ulusların tarihi daha eskiye götürülerek kötü dönemlerin üzeri örtülmüş, zafer ve başarılar ise ön plana çıkarılmıştır. Kısacası romantizm, sonradan oluşturulan çeşitli mit ve sembollerle tarihi, şanlı bir geçmiş şeklinde yeniden kurgulamıştır (Claudon, 1988: 31; Şimşek ve Satan, 2011: 18; Aksakal, 2014).

Türk Tarihçiliğinde Romantizm

19. yy. Avrupa'sı özelde de Fransa, Türkiye için hukuk, siyaset, sanat, edebiyat ve eğitim gibi alanlar başta olmak üzere hemen hemen her konuda örnek alınan bir merkez olmuştur. O dönem Türk aydınları diye nitelendirilenlerin tamamına yakını da batı yanlısı ve destekli fikirlere sahip, meşrutiyet taraftarı kişilerden oluşmaktadır. Bu kişilerin, batılı devletlerin, ayrılıkçı örgüt ve azınlıkların sınırsız desteğini alan İttihat ve Terakki şemsiyesi altında birleşerek dolaylı ya da doğrudan sebep oldukları; Meşrutiyetin ilanı, II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi, Trablusgarp, Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarını içine alan 14 yıllık aralıksız savaş döneminin ardından 600 yıllık büyük bir devletin yıkılması, millet için kolay kaldırılacak bir durum değildir. Zira tarihsel empati yaparak o dönemi yaşayanların yerine kendimizi koyduğumuzda, devasa topraklarda yüzlerce yıl hüküm sürmüş, şanlı ve gururlu bir geçmişe sahip, tüm Müslüman devletlerin sömürge olduğu dönemde bağımsız tek İslam devletinin herkesin gözü önünde parçalanarak yıkılıp gittiğini düşündüğümüzde, tam olamasa da dönem insanının neler hissettiğini anlamak çok daha kolay olabilir. Yüzlerce yıllık gururun yerle yeksan olduğu böyle bir dönemde kurulan yeni devletin, öncelikli olarak toplumun bu bozulmuş psikolojisini, kırılmış gurunu, incinmiş şahsiyetini ve kimliğini onararak motivasyon sağlaması gerektiği aşîkârdır. Toplumun söz konusu olaylar kaynaklı zedelenen duygusal yönünün de ancak duyguları ön plana alan romantik ve ulusal bir tarih eğitimiyle onarılabilceğı ortadadır. Bu süreçte mağlubiyetlerinde hüznün ve üzüntünün, zaferlerinde de gurur ve sevincin tüm toplumu bir araya getirebildiğı savaşlardan hareketle vatandaşı, vatan, millet sevgisi, milli birlik, beraberlik duygusu ve milli değerlerle donatmak hedeflenmiştir (Oral, 2019).

Bu açıdan bakıldığında da durumun, genelde eğitimle özelde de Smith'in (2002: 254) ahlak öğretmeni dediğı tarihle ilişkisi, yeni kurulan Türk devletinin bu alana eğilmesini zorunlu kılmıştır. Zira Cumhuriyetin ilk yıllarındaki milliyetçilik anlayışının teorik alt yapısını kuran Ziya Gökalp'e göre de böyle zor bir dönemde başvurulacak milli/özel tarih anlayışının amacı, çocuklara kendi vatanlarını sevdirmek ve milletlerini en muhterem bir millet olarak tanıtmak için onlara atalarının faziletlerini, kahramanlıklarını, milletinin şanlı ve şerefli maceralarını öğretmektir (Oral, 2019: 264).

Cumhuriyetin ilanıyla, "üstün ulus-Türk" kimliği altında ve milli kültür ekseninde oluşturulmak istenen yeni düzenin, İslami/Osmanlı bağılılık duyguları yok edilen, her anlamda batı tarzı fakat itaatkâr milliyetçi makbul vatandaşın ve yeni Türk vatani (Anadolu) fikrinin oluşturulması adına başvurulacak en önemli

enstrüman, bir milletin dünya görüşünü en iyi yansıtan araç olan tarih/tarih eğitimi olmuştur (Mardin, 1991: 291; Lewis, 1998: 356-357; Akman, 2011).

Bu dönemde, daha çok romantizm ve pozitivizm etkisindeki Türk tarih anlayışı doğrultusunda ulus inşa edilirken milli kimlik ve tarih, köklerde yani Orta Asya’da aranmıştır (Copeaux, 1998; Ersanlı, 2003: 22; Arıker, 2015). Tarihî köken miti, dil/ırk birliği, aidiyet hissi, öz değerlerinin farkına varış gibi ulusun ve ulus-devletin inşasında sıkça başvurulmuş olgular aracılığıyla Türk milliyetçiliğinin oluşturulmasına çalışılmış, İslâmiyet’ten boşaltılan alan yeni seküler mitlerle doldurularak toplumsal hafızanın değiştirilmesi amaçlanmıştır. Böylece bayrak, ulusal bayramlar, önder kültü, vatan ve millet sevgisi gibi kavramlar aracılığıyla toplumun motivasyonu somutlaştırılarak vatandaşlara, yeniden efsaneleştirilerek yazılan ve kutsanan İslam öncesi Türk tarihi tandanslı “kutsal ve medeniyet kurucu Türklük” kimliği aşılarmaya çalışılmıştır (Connolly, 1995; Kadioğlu, 1998: 211; Ünsal, 1998: 23; Copeaux, 1998; Bora, 2007; Şimşek ve Yazıcı, 2013).

1932’deki ilk Türk Tarih Kongresi’nde savunulan, gerçeklik, yarı gerçeklik ve yanlışlık karışımı resmi doktrin olan Türk Tarih Tezi ile Anadolu’nun otokton halkının, Etilerin, Sümerlerin hatta Yunan medeniyetinin kurucularının dahi Türkler olduğunun iddia edilmesi, bunu yanı sıra 1937’de toplanan ikinci kongrede ana akımın, destansı kahramanlık hikâyeleri oluşturmanın daha kolay olduğu arkeoloji/antropoloji ağırlıklı olduğu düşünüldüğünde Bloch’un, birçok destanın preromantik ve romantik kuşaklarca yalan olarak üretildiği, yarar varsa saçmalık ve uydurmaya inanılabildiği eleştirisini haklı çıkaracak benzer bir süreçten Türkiye’nin de geçtiğini söylemek yanlış olmaz (Lewis, 1998: 356-357; Ersanlı, 2003: 25-26; Yeğen, 2016). Hangi niyetle başlamış olursa olsun yapılan bu arkeolojik çalışmaların, Türkiye’nin bu alandaki zenginliğinin keşfedilerek dünya literatürüne kazandırılmasında son derece faydalı olduğu da inkâr edilemez bir gerçektir (Kara, 2004).

Türk tarihçiliğinde romantik kavramını gerçek anlamında kullanan ilk kişi, Barthold’un “İslâm Medeniyeti Tarihi” adlı eserine önsöz yazan M. Fuad Köprülü olmuştur. Köprülü yazısında;

“...Her nasyonalizm’in inkişaf tarihi tetkik edilince, ilk devrelerde millî tarihin tamamıyla romantik bir telâkkisine tesadüf olunur ve tarih tetkiklerinin ehemmiyet kazanmasında ve genişlemesinde bu psikolojik hamlenin büyük bir faydası da olur. Millî tarih telakkisinin romantik devrini, Türk nasyonalizmi de tabiatıyla görmüştür. Avrupa tarihçiliğinin Türkler hakkında hiçbir ilmî esasa dayanmayan çok haksız menfi telakkileri karşısında, bizim romantik tarihçiliğimizin aksülameli de ister istemez çok müfrit ve mübalağalı olacaktı ve

hakikaten öyle de oldu. Bütün ilmî terakkilerin esası olan tenkit fikrinin inkişafı ve rasyonel çalışma usullerinin yerleşmesi, dünyanın her yerinde olduğu gibi, bizde de yarım asırdan fazla bir zamandan beri fasılalarla devam eden bu romantik tarih devrini kapatacaktır. Fakat yine her yerde olduğu gibi, bizde de bu romantik telakki, millî tarih tetkiklerine karşı umumi bir alâka uyandırmak ve umumi tarih içinde Türklerin rolünü araştırmağa sevk etmek itibarıyla, psikolojik bir hamle yaratmıştır. Beni, otuz sene evvel, millî tarih araştırmalarına sevk eden ve insanı ümitsizliğe ve atalete düşürecek maddî ve manevî bin türlü mânialara karşı bu yoldan ayırmayan biricik amilin de bu psikolojik hamle olduğunu itiraf etmeliyim... Rasyonalizmden ayrılmamak hususundaki kat'î azmime rağmen, eski yazılarımda zaman zaman bu romantizmin tesirleri bulunduğunu saklayamam..." demiştir (Barthold, 1984).

Köprülü gibi akademik tarihçiliği tartışma götürmez bir ilim adamının dahi rüzgârına kapıldığı bu akım, en güçlü dönemini yaşadığı 1930'larda genelde tüm eğitimi özelde de tarih eğitimini adeta savunma tarihçiliğine dönüştürmüştür. 1932 kongresinde bu rüzgâra kendisi kaptırmadan akademik bir bakış açısıyla kongrede konuşma yapan ünlü tarihçi Zeki Velidi Togan dahi TTTC umumi kâtibi Reşit Galip'in aşağıdaki şekilde aşağılayıcı saldırılarına maruz kalmıştır:

"Arkadaşlar, esefle ifade edeyim ki Zeki Velidi Bey'in Darülfünundaki kürsüsü önünde talebe olarak bulunmadığıma çok şükrediyorum. Biz kendi evlatlarımızın, yarın için büyük memleket işlerine hazırladığımız ve üstüne titrediğimiz nesillerin böyle asıldan ve esastan mahrum, en iptidai hesap ve mantık esaslarından uzak usullerle kafalarının bozulmasına, muhakemelerinin sakatlanmasına asla mütehammil olamayız. Türkiye Cumhuriyeti'nin Darülfünunun kürsüsü, bu kadar hafif malumat ve bu kadar sakim metotlarla işgal edilebilecek bir kıymetsiz mevki değildir." (I. Türk Tarih Kongresi: 388-389).

Çünkü devir Akçuraoglu Yusuf'un ifadesiyle: *"Cihana nazarımız bundan böyle Avrupa gözlüğüyle değil, ta menşeinden itibaren kendi kavmimizi kendi ırkımızı mihver ittihaz ederek beşerî vakıalara o mihverin yanından bakma devridir."* (I. Türk Tarih Kongresi: 606).

1930'larda etkisi bir hayli güçlü olan romantik/milliyetçi/pozitivist akım, sadece akademik seviyede kalmamış, bu çalışmaların doğrudan yansıtıldığı, yeni neslin kimliğinin oluşmasındaki en önemli paydaya sahip tarih eğitimini oldukça karmaşık bir hale sokmuştur. Zira Türk Tarih Tezi bağlamında okutulmak üzere 1930 tarihli "Türk Tarihi'nin Ana Hatları" ve 1931 tarihli "Türk Tarihi'nin Ana Hatları Methal Kısım" adlı ders kitapları fazla yüzeysel ve hatalı bulunduğundan Atatürk'ün talimatıyla TTTC'den yeni bir Tarih ders kitabı (4 ciltlik) yazması

istenmiştir (Uzunçarşılı, 1939). I. Türk Tarih Kongresi'nde dönemin tarih anlayışının belkemiğini oluşturan bu tezi eleştiren Zeki Velidi Togan, sonradan dönemin rüzgârıyla romantizm akımına kapıldığını itiraf eden Mehmet Fuat Köprülü gibi tarihçiler, bu akımın bilimselliği hususunda ciddi eleştirilerde bulunmuşlardır (I. Türk Tarih Kongresi: 388-389; Barthold, 1984).

Topçu'nun (1997: 27) ifadesiyle milletin ruhunu yapan, o düştüğünde millet ruhunun yerlere serildiği, hangi yönde yürürse milletin ruhunun da onun arkasından gittiği kısacası millet demek olan eğitim, öncelikle evde olmak üzere, sokakta, okulda hayatın her anında bazen doğrudan bazen de dolaylı bir şekilde bireyleri ve dahi toplumu şekillendiren baş aktördür. Bu sürecin sonunda devletin istediği şekle bürünen ya da büründürülen bireylerin, o devletin, toplumun ve de kültürün emanet edileceği, başkalarının her anlamda yok edici gücüne karşı varlıklarının devamını sağlayacak kişiler haline gelmeleri hedeflenir. Bu derece önemli bir sorumluluğu üstlenecek bireylerin, kendi başlarına bırakılamayacak kadar varlık-yokluk mesabesinde önemli olduğu gerçeği, onların bu yükün altından başarıyla kalkabilmelerini sağlayacak yetileri kazandıran eğitimi de o denli önemli hale getirmektedir. Bu noktada her anlamda ve şekilde otorite -bu aileden başlayarak devlete kadar uzanan bir zincirdir- mesabesinde olanlar, bireylerin yetişmesinde söz hakkı olduğunu düşünmekte, ona göre kendi güçleri oranında bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde bu sürece müdahale etmektedir. Bu otorite halkasının en tepesinde ise varlığını korumak ve yaşatmak amacındaki, sahip olduğu güç ile tartışmasız hüküm verici konumunda olan devlet vardır. Bu amaçla devlet sahip olduğu rakipsiz gücü kullanarak, bireyleri daha küçük yaşta ailelerinden kısmen alıp kendi hedefleri doğrultusunda makbul birer birey olarak yetiştirmek amacıyla uzun bir eğitim sürecine dâhil eder. Tüm devletlerin nazarında eğitiminin en temel amacı bu olsa da yöntem, araç, içerik, imkân, bakış açısı ve dahi elde edilen sonuçlar nezdinde hepsi birbirinden farklılaşabilmektedir. Tarih boyunca değişmeyen bu gerçek, hedeflenen insan tipi doğrultusunda devletlerin, eğitimin verildiği müfredat ve ders kitaplarını diledikleri şekilde yapılandırmalarına neden olmaktadır.

Ülkemiz, geçmişi çok daha eskiye dayansa da özellikle Tanzimat'tan (1839) itibaren Batı etkisi ve hayranlığıyla tüm alanlarda olduğu gibi eğitimi iyileştirmek adına da büyük bir çaba içerisine girmiştir. Bu zaman diliminde Türk devleti, mutlakiyetten monarşiye ve son aşamada ise cumhuriyete geçerken, yaklaşık 1000 yıllık teokratik yapı yerini sancılı bir şekilde seküler bir yapıya bırakmış, adı da dâhil olmak üzere sistemsel anlamda kökten değişiklikler yaşamıştır. Dönüşümün en şiddetli yaşandığı Erken Cumhuriyet Dönemi, devleti ve toplumu kökten değiştirecek birçok inkılap hareketinin (hilafetin ve anayasadan resmi din ibaresinin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat kanunu, Latin

alfabesine geçiş, kılık kıyafet devrimi, miladi takvimin kabulü ve ezanın Türkçe okunması vb.) etkilerinin topluma tam anlamıyla yansıdığı/yansıtıldığı dönem olmuştur. Bu süreçte yeni oluşturulmak istenen bireyin/toplumun bu yeniliklere uyumu/uydurulması adına en büyük görev de her zaman ver her yerde olduğu gibi eğitime düşmüştür. Zira bizzat Atatürk'ün ifadesiyle o dönemin milli eğitim programı; *“Eski devrin hurafatından ve evsafı fitriyemizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garptan gelen bilcümle tesirlerden tamamen uzak seciye-i milliye ve tarihiyemizle mütenasip bir kültürü ifade etmektedir.”* şeklinde tanımlanmıştır (AMAD, 1938: 3).

İktidarın gücünün doğrudan yansıdığı eğitimde en fazla müdahaleye maruz kalan derslerin başında da tarih gelmektedir. Zira her yenilik, devrim ya da ideoloji, eskimiş olanı yıkıp yenisini kurarken yapılanların gerekçelerini topluma benimsetebilmek adına öncelikle her hareketini tarih üzerinden anlatmak ve açıklamak zorundadır. Örneğin Türk tarihinin tartışmasız en köklü değışikliklerin yapıldığı Erken Cumhuriyet Döneminde etkili olan ve adeta toplu tüfekli Kurtuluş Savaşı'nın kültürel devamı niteliğindeki Türk Tarih Tezi ve Güneş-Dil Teorisi gibi iki radikal yaklaşımın, dönemin en önemli bilim adamlarınca ortaya atılarak savunulması, o güne kadar bilinen bu konudaki tüm gerçekleri altüst etmesine rağmen tarih ders kitaplarının ana omurgasını oluşturmuştur.

Atatürk'ün ölümüyle yukarıdaki tezlerle birlikte romantizmin de tarih eğitimi üzerindeki etkisi azalmış, ardından çıkan 2. Dünya Savaşı ve sonrası dönemde hümanist, 1960 darbesi ve sonrasında ise Türk-İslam sentezi olan muhafazakâr-milliyetçi rüzgâr etkisini göstermiştir (Copeaux, 1998). Fakat şu da bir gerçek ki her dönemin baskın akımları olsa da hiçbirisi, kendisinden önceki dönemin bakış açısını ders kitaplarından topyekûn ortadan kaldırmamıştır. Bununla birlikte tarih, pragmatizm, klasizm, idealizm, materyalizm, pozitivizm, romantizm, realizm ve postmodernizm gibi bazen aynı bazen farklı dönemlerde farklı felsefî akımların etkisinde kalsa da onun, tartışmasız tüm dünyada de facto bir şekilde kabul edilen “devletin istediğı vatandaş tipi” amacı hiç değışmemiş ve bu doğrultuda günümüz ders kitaplarını da biçimlendirmeye devam etmiştir.

Tarihin, tüm eğitim içerisindeki bu özel yeri, onun öneminin temelini teşkil ederken, aynı zamanda her dönem ve yerde siyasi erkin, kendisine sürekli müdahale etmesinin de gerekçesi olmuştur. Her dönemde tüm ideolojilerin az ya da çok yeniden şekillendirdiğı tarihin hangi biçime dönüştürüldüğünün, öğrencilere hangi olayların nasıl verildiğinin tespiti, yeni nesilde nasıl bir tarih bilgisi/bilinci oluşturulmak istendiğinin ve bunların yaşama dönük yansımalarının anlaşılabilmesi adına son derece önemlidir ki bunun da yolu, tarihin somutlaşmış hali olan ders kitaplarının incelenmesinden geçmektedir. Bu

amaçla literatür incelenmiş ancak 1923'ten günümüze kadar okutulan ders kitaplarının dönem anlamında tamamında romantizm akımının farklı kategorilerde etkisinin incelendiği genel bir değerlendirme çalışmasına rastlanılmamıştır. Bu çalışmanın hem dönem olarak (tüm Cumhuriyet dönemini kapsamı) hem kapsam olarak (ilkokul, ortaokul ve lisede okutulan ders kitaplarını incelemesi) geniş çaplı olması hem de bu dönem içerisinde milliyetçilik ve din gibi iki önemli unsura birlikte odaklanması nedeniyle alanda önemli bir boşluğu dolduracağına inanılmaktadır. Bu çalışmadan elde edilecek bulguların, günümüz Türk toplumunun tarihe ve tarih temelinde Türklüğe ve dine bakış açısının, düşünce yapısının ve dahi bunların yadsınamaz derecede etkili olduğu davranış biçiminin daha iyi anlaşılmasına katkısı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Yukarıda ifade edilen söz konusu gerçeklikten hareket eden araştırmanın temel amacı romantizm akımının, 1923-2019 yılları arasında okutulan tarih ders kitaplarına yansımaları tespit etmektir. Bundan hareketle belirlenen alt problemler ise şunlardır:

- 1) Romantizm akımının ders kitaplarına milliyet ekseninde yansımaları nasıl olmuştur?
- 2) Romantizm akımının ders kitaplarına din ekseninde yansımaları nasıl olmuştur?

YÖNTEM

Yapılan bu çalışmada sosyal olay ya da olguların kendi doğal ortamlarında incelendiği nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesine başvurulmuştur (Patton, 2005). Doküman incelemesinde araştırmanın amacına hizmet edecek, belge, doküman gibi bilgi içeren unsurlar, veri kaynağı olarak kullanılır. Araştırmanın amacı doğrultusunda Cumhuriyetin ilk dönemlerinden günümüze kadar ilköğretim, ortaokul ve liselerde okutulan tarih ders kitaplarının veri toplama araçları olarak kullanılması, doğrudan sosyal bir alana dönük olan bu çalışmanın yöntem tercihiinde etkili olmuştur (Silverman, 2001).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Doküman incelemesi yoluyla elde edilen bulguların analizinde içerik analizi tercih edilmiştir. Bu bağlamda öncelikli olarak milliyet ve din kategorileri oluşturulmuştur. Bu kategorilere uygun olarak araştırmaya konu olan 1923-2019

yılları arasında okutulmuş tarih ders kitapları içerisinde ulaşılabilenlerden elde edilen bulgular, tematik olarak kodlanmış ve romantik etkinin yansıdığı düşünülen ifadeler doğrudan alıntılanarak tartışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Veri Toplama Araçları

Romantizm akımının tarih ders kitaplarında nasıl ve ne kadar yansıdığının tespit edilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada 1930-2019 yılları arasında ilkokul, ortaokul ve lisede okutulan tarih ders kitapları incelenmiştir. İncelenen kitaplar ile ilgili ayrıntılı bilgi kaynakçadan sonra verilmiştir.

BULGULAR ve YORUM

Bu kısımda 1930’lardan günümüze ulaşılabilen ilkokul, ortaokul ve lise tarih ders kitaplarında tespit edilen romantik unsurlara yer verilmiştir. Bu süreçte içerikten ziyade ders kitaplarının basım tarihleri dikkate alındığından aynı kategoriye dahil olsa da birbirinden farklı konuya ait metinler art arda gelebilmektedir. Ayrıca alıntılar doğrudan kaynak eserlerden alındığından, kelime yazımlarındaki farklılıklar imla hatası olarak değerlendirilmemelidir. Son olarak farklı kitaplarda aynı anlam bütünlüğüne sahip birbiri ile benzerliği oldukça yüksek ifadeler, ayrı ayrı yazılmayarak tek bir metin halinde gösterilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular

Milliyet kategorisi olarak da değerlendirilebilecek, “*Romantizm akımının ders kitaplarına milliyet ekseninde yansımaları nasıl olmuştur?*” alt problemi doğrultusunda ders kitaplarında yer alan, Türklük, milliyet, milliyetçilik bağlamında yazılmış romantik ifadeler tespit edilerek yorumlanmıştır.

Türklüğün ırk olarak üstünlüğü, asaleti, kendisine has üstün yaratılış özellikleri, meziyetleri sık sık vurgulanarak, yaklaşık 200 yıldır Batı karşısında eziklik yaşayan milletin özgüvenini artırmak amaçlı ifadelere çok sık başvurulmuştur:

“*Kendi milliyetini sevdiği kadar başka millî şahsiyet ve varlıklara hürmet Türklüğün şiarlarından... Türkün tarihî azametinin mümtaz timsali Büyük Reis (M. Kemâl).*” (TTTC, 1930: 68).

“*Şimdiye kadar Türk kavminin ne güzide adamlar yetiştirmiş olduğunu gördük.*” (TTTC, 1930: 505).

“Yeni Türkiye’nin başardığı inkılabın mütevali safhaları karşısında hayrete düşmemek mümkün değildir. Tarihte bu derece süratle hedefine ilerleyen inkılaplara pek nadir tesadüf edilebilir... Bu muvaffakiyet tarihin pek nadir yetiştirdiği dehalardan biri olan GAZİ MUSTAFA KEMAL’in azmi iradesinden fışkıran bir eserdir.” (Hamit ve Muhsin, 1930: 750).

“Nurettin, o zamana kadar gelen Türk hükümdarları arasında en sevimli, en asil, ahlâkan en yüksek bir simadır diyebiliriz. Nurettin’in (Halep ve Şam Ata Beyi) nurlu yüzü, yalnız Türk tarihinde değil umumî tarihte bile azizlik halesiyle parlar... Türk büyüklerinin çoğunda görülen fitrî bir siyaset istidadına Nurettin de tamamilen sahiptir. Ancak siyaset levazımından sayılan hile ve hud'a, ahte vefasızlık, sözünde durmamak gibi hareketlerde bulunmaz; siyasetinde de tam Türktür, dosdoğru yürür, ufak politikacılığı istihkar eder.” (TTTC, 1930: 506, 509).

“Tarihin en büyük cereyanlarını yaratmış olan Türk ırkı benliğini en çok korumuş bir ırktır. Görüyoruz ki, tarihte daima göze çarpar bir birlik arz eden Türk ırkı, daima hakim kalan bariz organik vasıflarıyla, beyinin en kuvvetli mahsulü olan ortak dilleriyle ve bu dilde nakledilmiş olan kültürleriyle, tarihi ortak hatıralarıyla aynı zamanda bugünkü millet tarifine de en uygun büyük bir cemiyettir.” (TTTC, 1930: 38; 1931a: 13).

“ABD’li arkeolog Pumpelly bu medeniyete, içinde bulunduğumuz zamandan 11.000 yıl evvele giden bir kadem takdir etmiştir. Araştırılan diğer bütün eski medeniyetlerden hiçbirine hiçbir alim tarafından bu kadar uzun bir kadem verilmiş değildir.” (TTTC, 1931a: 35).

“Türk tarihi Türk Milletine, dünya yüzünde insanlığın doğuşundan beri en asil ve yüksek insan tipini kendi ırkının temsil ettiğini, asırların yürüyüşünce beşeriyetin karanlık göklerinde müsel sel medeniyet ufuklarının kendi ırkının zekâ ve kabiliyet elleriyle açıldığını anlatır. Türk tarihi, Türk Milletine, kendi ırkının askerlikte, idarede, siyasette olduğu kadar ilimde, fende, edebiyatta, resim, musiki, mimarlık, heykeltıraşlık gibi sanatlarda dahi ne kadar eşsiz bir istidat ile yoğrulmuş olduğunu anlatır. Türk tarihi Türk Milletine, dünyanın insan izi taşıyan her parçasında kendi ırkının zamanla silinmemiş ve silinmeyecek hâkimiyet ve hars damgası basılı olduğunu, başka milletlerin tek numunesiyle övündükleri devletlerin en büyüklerinden çok daha büyüklerini yüzlerle kurmuş, her mana ve mahiyette şan ve şeref kaynaklarından kana kana içmiş, görgülü bir soydan geldiğini anlatır...” (TTTC, 1931d: 258-259).

“Her milletin ruhunu görüp, anlayıp sarahatle tarif etmek çok zordur; bilhassa Türk Milletinin ruhunu tahlil ve tarif daha zordur. Türkün ruhi kuvveti,

hudutsuz irade ve metaneti, beşer tarihinin her safhasında tecelli eder. Bu ruhi kuvvet sayesinde, Türk malum dünyanın birkaç defa münferit sahip ve hakimi oldu; bu ruhi kuvvet sayesinde Türk, mağlup zannolunduğu sıralarda, kaç defa başını kaldırıp o galipleri perişan etti; bu ruhi kuvvet sayesinde Türk, iki yüz yıldır mahvına çalışan ve her beş on senede bir defa artık ölüyor denilen Osmanlı-Türk Devletini yaşattı; nihayet yine bu ruhi kuvvet sayesinde Türk, Osmanlı İmparatorluğu parçalanırken başını kaldırdı, düşmanlarını kovdu ve kazandığı zaferlerle kendine sağlam ve yeni bir devlet kurdu... Her millet, büyük adamlar yetiştirmiştir; lakin Türk Milleti kadar büyük devlet adamları, büyük kumandanlar yetiştiren hiçbir millet yoktur. Her cihetten bakılırsa Türk Milletinin yetiştirdiği en büyük adam Mustafa Kemal'dir. Mustafa Kemal, ruhu, ruhunun emsalsiz melekeleri, dehası, iradesi, metaneti, hasılı bütün manevi şahsiyeti ile Büyük Türk Milletini şahsında tecessüm ettirir.” (TTTC, 1931d: 133).

“Türk, birçok milletlerden daha soy, çok daha eski bir millettir. Fedaidir, kahramandır, alicenaptır... Her menfaatin üstünde Türkün menfaati vardır.” (TTTC, 1938: 247).

“... Miskin, şerefsiz bir millet belki esirliği kabul eder ama aslan yürekli Türk milleti buna yanaşmaz.” (TTTC, 1938: 171).

“Mustafa Kemal'in Türk milletine bugünkü istiklalini, şerefini, büyüklüğünü, yüksekliğini vermek için daha ne büyük işler yapmış olduğunu göreceğiz.” (TTTC, 1938: 207).

“Dünyada yaşayan milletlerin en eskisi en büyüğü ve en şerefli olan Türk milletinin tarihini öğrenmek en kutsal bir görevimizdir.” (Oktaş, 1968: 6).

“Türk milletinin zayıftan, güçsüzden yana mert tavırlar gösterebilen bir yapıya sahip olduğu, Kayıların Karacadağ'a giderken Moğolların Selçukluların adı bilinmeyen bir yerde savaştıklarını görerek zayıf tarafa, yani Selçuklulara yardım etmek suretiyle zaferi onlara kazandırdıkları söylenmektedir. Bu aynı zamanda Türk milletinin daima zayıfı tutan ve zayıflara yardıma koşan bir millet olduğunu göstermesi bakımından çok ilginç bir olaydır.” (Akşit ve Oktay, 1952: 202).

“Türkler gayet disiplinli idi. Hakandan en küçük ere kadar herkes kanun ve geleneklere saygı gösterirdi. Emre ve amirlere itaat, Türklerin en büyük meziyetlerindendi. Büyüklere saygı göstermek, küçükleri sevmek, zayıflara, kadınlara yardım etmek, kimsesizleri korumak, sözünde durmak Türk'e özgü karakterlerdendi. Her Türk vatanını, yurdunu, silahını, namusunu, izzetinefsini her şeyden üstün tutar, zillet ve esaret nedir bilmez, haksızlığa dayanamaz, kutsal

saydığı şeyler için savaşmasını ve gerektiği zaman ölmesini bilirdi. Bu yüksek karakterimiz yüzündendir ki, Türk milleti tarihin her devrinde ve dünyanın her yerinde birçok devletler kurmuş, dünya milletlerini yönetimleri altına almış, bütün tarih boyunca daima özgür, bağımsız ve daima efendi olarak yaşamıştır.” (Akşit ve Oktay, 1952: 43).

“Türkler hiçbir millete zorla Müslümanlığı kabul ettirmeye çalışmazlardı. Eğer bu böyle olsa idi, bugün bütün Rumeli halkı hep Müslüman olurlardı... Bununla beraber Osmanlı devletinin müsamahalı, adaletli idaresi Hristiyan ve Musevi halk üzerinde çok iyi bir tesir husule getirmişti...” (Oktay 1952: 32, 219-221).

“...Atılâ'nın ünü bütün Avrupa'ya yayıldığı gibi Roma İmparatorluğu sınırları içinde de duyulmuş, Batı Roma saraylarında bu Hun prensinden bir masal kahramanı gibi bahsedilir olmuştur...” (Atsız ve Oran, 1956: 7).

“Arap komutanlarından Nasr bin Seyyar... bu milletin onurunun yüksek olduğunu, aşağı görülmeğe katlanamayacağını herkesten iyi anlamıştı. (Akşit, 1970: 65).

“Osmanlıların disiplinli hareketleri, zapt ettikleri memleketlerin halkına karşı adaletli davranmaları, taassuptan uzak bir siyaset izlemeleri, özellikle maddî çıkarlara karşı fevkalade hassas davranmaları, onların bir kurtarıcı gibi karşılanmalarına sebep olmuştur.” (Akşit, 1970: 214).

“... Böyle bir ortak bağımsızlık şuuru Bozkır Türk topluluk ve devletlerinde çok eskiden beri daima var olmuştur. Bu sebeple Türk grupları gittikleri her yerlerde hür ve müstakil siyasi teşekküller kurabilmişlerdir. Türkler de istiklal duygusunun temeli Türk kültüründe yatmaktadır.” (Kafesoğlu ve Deliorman, 1976a: 189-190, 223).

“İnsan sevgisinden doğan koruyuculuk, Türk düşüncesine adalet, hürriyet ve eşitlik anlayışlarını getirmiştir.” (Kafesoğlu ve Deliorman, 1976a: 223).

“Sırplar, âdil Türk yönetiminden memnundular... Türklerin âdil yönetimi altında yaşayan Rumlar, Osmanlı Devleti'nin zayıf düşmesinden sonra, haksızlıklara uğramaya başladılar.” (Akşit, 1981: 205).

“Balkanları dolaşan Bertrandon de la Broquiere, Türkler hakkında şunları söylüyor: ‘... Merhamet sahibi olan Türk, savaşta mecburiyet altında insan öldürüyor; yaradılıştaki sessiz olmasına ve çalışmakla sertleşmiş bulunmasına rağmen şiir kabiliyeti yüksek, ilme meyil ve istidadı çoktur... Gerek şehirde gerek köyde Türkler kuvvetli, cengâver, kanaatkâr, işçi, namuslu tüccar, sadık, arkadaş

ve himaye edici efendilerdir; kısaca, doğru ve samimî kimseler’...” (Akşit, 1981: 32).

“Osmanlı devleti diğer Hristiyan unsurlarına olduğu gibi Sırlara her türlü din, dil, gelenek, hürriyeti tanımış ve onlarca insanca yaşamalarını sağlamıştı.” (Şirin, 1987: 207).

“Oksızlık” olarak adlandırılan bağımsızlık, Türklerde çok eski zamanlardan beri var olan karakteristik bir özelliktir.” (Komisyon, 2013: 6).

“Türkler adaletin sağlanmasına büyük önem vermişler ve caydırıcı etkisi olan cezalar uygulamışlardır. Türkler, uluslararası hukuk alanında yapılan anlaşmalara uyulduğu sürece komşularına ve sınırlarına karşı saygılıydılar... Bütün bu bilgiler Türklerde adalet anlayışının çağdaşlarına göre çok ileri ve medeni olduğunu göstermektedir...Türk-İslam devletlerinde de ilk Türk devletlerinde olduğu gibi adaleti devletin temeli sayan bir hukuk anlayışı hâkimdi.” (Komisyon, 2013: 104, 105).

“Aşına” adlı bir Kök Türk beyi de maddi refahı artırmak için halktan 10 yıl hiç vergi almamış ve bu yüzden kendisi yoksul duruma düşmüştür. Bazı beyler, onun bu durumunu alay konusu yapmak istemişlerdir. Fakat O: ‘Ben ancak halkım zengin olunca huzur duyarım.’ diyerek cevap vermiştir”. (Komisyon, 2013: 4).

“Anadolu’da yetişen ve engin hoşgörülüğü ile bulunduğu bölgede insanlara etki eden Yunus Emre, XIII. yüzyılın ikinci yarısında, Türkiye Selçuklularının son dönemlerinde yaşamış bir sûfi idi.” (Yılmaz, 2019: 94).

Türklerin, savaş, organizasyon ve idare etme yetenekleri, bağımsızlığa olan düşkünlükleri ile de bir araya gelince, dünya çapında çok sayıda güçlü devlet kurabilmelerine neden olmuştur. Dünyada en fazla sayıda devlet kuran millet olarak bilinen Türklerin başta savaşçılıkları olmak üzere tüm bu özellikleri, diğer milletler tarafından da takdir edilmiş, bu meziyet ve başarılar, ders kitaplarında, o anı yaşıyormuş gibi coşkulu ve gurur verici ifadelerle her fırsatta vurgulanmıştır:

“Ziyat İbni Salih ile Çin Jenarali Kao-şiyen-çe arasında Taras ırmağı civarında vukua gelerek Maveraiünnehir’den Çin nüfuzunun tardını intaç eden büyük harp, sırf Çin ordusundaki Karlukların isyanı sebeble İslamların kat’i galebesile neticelenmiştir.” (TTTC, 1931b: 57).

“İstiklal muharebesi, baştanbaşa en büyük zaferlerle dolu Türk tarihinde bile eşine az rastlanır bir kahramanlık hikâyesidir. Böyle bir kahramanlığı başka

milletlerde göremezsiniz... Bu yüce şanı biz, ancak ulu Gazimize, büyük Türkoğlu Gazimize borçluyuz.” (TTTC, 1938: 233).

“Ordu ve ona temel olan Türk milleti, 4 sene muktedir kumandanlar idaresinde oldukça dünyaya hayret verecek mukavemet ve kudret gösterdi.” (TTTC, 1938: 163).

“Düşmanlar, Osmanlı İmparatorluğu’nu yıkmakla Türk milletini de ortadan kaldıracaklarını sanıyorlardı. Türk milleti, harpten yaralanmış yorgun düşmüştü ama dipdiri, umutlu, ayakta direnip duruyordu... Binlerce yıldan beri kendi başına tarihte adları geçen birçok devletleri kurmuş yüce Türk milletini ezmek mümkün değildi. Türk milleti düşmanları önünde baş eğen öteki yenilmiş milletlere benzemezdi. O, binlerce ve binlerce yıl yeryüzünün dört bucağında bayrağını dalgalandırmış, medeniyetler, devletler kurmuş, yılmaz, ürkmeyen, namus ve şerefi uğruna ölmekten hiç çekinmeyen bir millettir. Bir akarsu, önüne dikilen taşları nasıl köpüre köpüre yıkıp aşarsa, Türk milleti de içinde coşan kahramanlıkla düşmanlarını devireceğine kendi kendini kurtarıp başlı başına bir devlet kuracağına inanıyordu.” (TTTC, 1938: 177).

“O anda elli bin atlı birden şahlandı. Türk ordusunun müthiş saldırısı başlamıştı. Türk atlıları dörtlüye düşman safları üzerine atıldılar.” (Akşit ve Oktay, 1952: 119-120).

“Haçlılara karşı İslam dünyasını şerefle koruyan yine Anadolu Türkleri olmuştur.” (Akşit, 1970: 131).

“Birinci cihan savaşı, Türk milletinin askerlik değerini ve manevi gücünü bir defa daha ortaya çıkarmaktan da geri kalmadı. Bu savaşta kazanılan bazı başarılar, başta Çanakkale olmak üzere, Türklerin büyüklük çağlarında kazandıkları zaferlerden daha az manalı değildir.” (Öztuna, 1976: 208).

“Çanakkale savaşı, Plevne’den sonra bir defa daha savunma savaşında hiçbir kuvvetin Türk askerini alt edemeyeceğini gösterdi.” (Öztuna, 1976: 259).

“İstanbul, Türk askerinin kahramanlığı ve II. Mehmet’in kuvvetli iradesi sayesinde zorlu bir kuşatmadan sonra alınabilmiştir.” (Akşit, 1981: 11).

“Tiryaki Haşan Paşa, insan kuvvetinin çok üstünde başarılar ve yararlıklar gösterdi. Bir avuç Türkler kaleyi kahramanca savunduğu gibi, bir karlı kış günü kaleden dışarı çıkarak üstün düşman ordusunu bozguna uğrattı.” (Akşit, 1981: 117).

“Plevne komutanı Gazi Osman Paşa, Türk tarihinin en şanlı savunma savaşlarından birini yaptı. Birçok yoksunluğa rağmen ve kat kat üstün düşman kuvvetlerine karşı kahramanca çarpıştı.” (Akşit, 1981: 221).

“... En üstün silâhlara sahip olmalarına rağmen, Türk süngüsü karşısında hiçbir sonuç alamadılar; bir adım ileri gidemediler.” (Akşit, 1981: 228).

“... Avusturyalılar ve Yeni Zelandalıların da (Anzaklar) yer aldığı bu birliklerle çok kanlı savaşlar olmuş, üstün silahlarına rağmen düşman kuvvetleri Türk askerinin süngüsü ve yiğitliği karşısında hiçbir sonuç alamamışlardır.” (Akşit, 1993: 121).

“Ölüm kalım savaşı veren Türk askerinin bütün olanaksızlıklara rağmen Çanakkale’de gösterdiği dayanıklılık ve cesaret, tarih boyunca bilinen kahramanlık destanlarına bir yenisini daha eklemiştir. Onlar asil kanlarıyla ‘Çanakkale geçilmez!’ sözünü tarihe yazdırmıştır.” (Güneş ve Özbek, 2003: 122).

“Ammianus: “(Hunlar) ... Şaşılacak kadar uzak mesafelere attıkları ve demir kadar sert ve öldürücü sivri kemikten uçlu oklarını atmada gösterdikleri maharete hiç kimse erişemezdi... İyi savaşçılar olup yay ve kement kullanmakta eşsizdiler. Tanrı’nın devlet güneşini Türk burçlarından doldurmuş olduğunu ve onların mülkleri üzerinde göklerin bütün dairelerini döndürmüş bulunduğunu gördüm. Tanrı onlara Türk adını verdi ve onları yeryüzüne hükümdar yaptı. Zamanımızın hakanlarını onlardan çıkardı; dünya milletlerinin idare dizginlerini onların eline verdi; kendilerini hak üzere kuvvetlendirdi.” (Komisyon, 2013: 22).

“İyi bir alp olmanın bazı şartları vardı... Ama en önemlisi cesur, azimli, güçlü ve güvenilir bir insan olmaktı. Alplar çok iyi ata binip silah kullanabilen yiğit savaşçılardı.” (Yılmaz, 2019: 76).

“Hem Türk hem de Moğol askerleri çok disiplinli olup büyük bir cesaretle savaşmış ve eşsiz hafif süvari teknikleri kullanmıştır.” (Komisyon, 2019a: 80).

Türklüğün her ayrıntısıyla bu kadar övüldüğü, meziyet ve başarılarının ders kitaplarının her yerinde gururla anlatıldığı bilhassa Erken Cumhuriyet Dönemi için Osmanlı’nın son iki yüz yıllık sıkıntılı dönemi, bir sorun teşkil ediyordu. Türk tarihinin her anlamda en zor devirlerinden olan bu dönemin tüm sorumluluğu, Türk milletinın şan ve şerefının lekelenmemesi adına özellikle son dönem Osmanlı padişahları ve hükümetleri üzerine yıkılmış, Türklük bu nahoş durumdan ari tutulmaya çalışılmıştır:

(II. Meşrutiyetin ilanı sonrası dönem için) “... Hakikatte inhilâl eden yalnız Osmanlı hanedanı ve Osmanlı İmparatorluğu idi. Türk milleti, asla esareti kabul edecek tynette değildi.” (TTTC, 1930: 596).

“Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti’ne öldürücü bir darbe vuran düşmanlar, aynı darbe ile Türkü de öldürdük sanmışlardı ve bunda çok

yanılmışlardı. Çok kudretli ve yaratıcı Türk milleti, yaralı, yorgun, fakat canlı ve ümitli ayakta duruyordu... Tereddi etmiş Osmanlı Saltanatı Padişahını ve iş başında bulunanlarını kolaylıkla emir altına almak kabil idiyse de binlerce yıllar hür ve müstakil yaşamış, bunca devletler ve medeniyetler kurmuş bir milleti mahkûm etmek imkânsızdı. Osmanlı Saltanatının müttefikî olan başka milletler galiplerinin hükümlerine pek çabuk baş eğmişlerdi; fakat Türk milletini o milletlerle mukayese etmek doğru değildi. Zorluklar arttıkça onları istihkar ile başını yükselten bu mağrur ve fedakâr millet, düşmanlarının önüne çıkıp dikildi ve onları Anayurdundan atıncaya kadar oturmadi. Türk milletinin mayasında saklı harikulade kudret, pek kadim bir maziden beri tarihin seyrini değiştiren dinleri, medeniyetleri ellerinde oynatan kahramanlar halinde tecelli etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu yok olacağı sıralarda Türk kudreti, yine böyle bir mümessilini yarattı: Mustafa Kemal.” (TTTC, 1931d: 14).

“Türk milleti, padişaha, aksakallı vezirlere, itilaf devletlerine rağmen kendi kendini kurtarmış bütün dünyaya karşı ak alnını yükseltilmiş, en yüksek kahramanlıkta bir millet olduğunu bir kere göstermişti.” (TTTC, 1938: 227).

Tüm dünya tarihini Türk ekseninde yeniden yazan Türk Tarih Tezi, Erken Cumhuriyet Döneminin bu alandaki anayasası gibidir. Bu tez, günümüzde etkisini kaybetmiş olsa da bilhassa o dönemde geçmişe dair tüm bilinenleri alt üst etmiş hatta Sümer, Hitit, Yunan ve İtalyanlar gibi dünya medeniyetine katkıları son derece fazla olan birçok kadim kavmin/milletin aslının da Türk olduğunu iddia ederek adeta medeniyetin, Türklerin dünyaya bir hediyesi olduğunu iddia etmiştir:

“Tuna yalısından gelmiş Türklerin kurdukları bu medeniyete Miken (Mycenienne) medeniyeti demişlerdi.” (TTTC, 1930: 280; 1931a: 190).

“Akkatlılar’ın da Orta Asya’dan gelmiş, Metler, Elamlar, Sümerler ile akraba bir Türk kavmi olduğu malûmdur.” (TTTC, 1930, İnal ve Ormancı; 1962).

“... Cetveller ve kanallarla suların zararını gidermek, toprağın düzenli sulanmasını sağlamak için bu göçmen kabilelerin (**Türkler**) gösterdikleri kabiliyet ve maharet daha ilk geldikleri zamanda dahi medeni seviyelerinin yüksek olduğuna delil sayılmaktadır. Bunların bir taraftan Dicle ve Fırat, diğer taraftan Kerka ve Karun ırmakları boylarında ve ağızlarında kurdukları medeniyet, gerek güzel sanatların ve gerek siyasi ve toplumsal hayatın gelişimi açısından çok verimli olmuştur. Bu medeniyet Sümer-Elam medeniyeti adlarıyla anılır. Türkün en az yedi bin yıldan beri gelip yerleşerek kendine kutsal yurt edindiği Anadolu’da yapılan araştırmalar, bugün milattan evvel 4000 yılına çıkarılan Anadolu-Eti medeniyetinin kudemini her an birkaç asır daha geçmişe

götmektedir... Çünkü söylediğimiz gibi, Mezopotamya ile Anadolu'yu işgal eden insanlar aynı ırktan ve aynı kökendirler.” (TTTC, 1930: 200; 1931a: 30, 108).

“Küçük Asya halkı, Hitit ve benzeri isimlerle tanıtılmış Hata Türkleridir... Nitekim Ege Denizi'nin ve bunun batısındaki kıtanın ve Trakya'nın dahi ilk sakinleri aynı köken ve ırktandır.” (TTTC, 1930: 231; 1931a: 128; Unat, 1947: 88).

“Friky'a'nın en eski sakinleri Etilerle beraber gelmiş olan Türk kabileleri'dir.” (TTTC, 1930: 247; 1931a: 137; 1934; Unat, 1947: 99).

“Tarihin bugün milattan 4000 yıl kadar geriye götürebildiği Akdeniz medeniyeti, Turova, Girit, Lidya ve İyonya adları verilen saha ve safhalarıyla birlikte insan aklının ve kabiliyetinin en kıymetli incilerle süslü bir tacı olmuştur. İnce bir büyüklükle seçkin bu Akdeniz medeniyetini kimler yaptı? Knosos sarayının 20. asrın en incelmış zevklerini yalnız tatmin değil, hayran edici güzellikteki sanat eserlerini ebediyete yadigâr eden kavim kimdir? Eski zamanlarda (MÖ 3000-1200) Akdeniz adalarını kapladıkları doğrulanarak brakisefal kavimler, dünyanın brakisefal insanlar kaynağı olan Orta Asya'dan, ana Türk yurdundan ayrılmak zorunda kalmış olan Türklerdir.” (TTTC, 1931a: 31).

“... Son asra kadar kökeni, kuramsal bir Grek medeniyetine bağlanan Lidya ve Friky'a medeniyetleri gibi, Batı Anadolu medeniyetlerinin de esasta Eti medeniyetinin devamından ibaret olduğu artık kolay reddedilmeyecek kanaatler arasına girmiş bulunuyor. Yunan ilim, sanat ve felsefesinin bütün pınarları Batı Anadolu'da olduğu gibi, Roma medeniyetinin kökü de oradadır. Bu medeniyetin temelini kuran Etrüskler'in İtalya'ya Anadolu'dan gitmiş oldukları kesindir. Etrüsk sanatıyla Eti ve Lidya sanatları arasında sıkı bir ilişki tespit edilmiştir.” (TTTC, 1931a: 32; Akşit ve Eğilmez, 1964: 187).

“Elamlar dahi Sümerler gibi ve belki aynı kütle içinde Orta Asya'dan gelmiş Türklerdir. Anlaşılmıştır ki Ur, Uruk, Nippur ve daha birçok büyük Türk şehirleri, Babil ve Ninova'dan çok daha tarihi eskiliğe sahiptirler.” (TTTC, 1931a: 88).

“Fenike'nin en büyük merkezlerinden Sayda'da çıkarılan eski Fenikeli kafatasları bunların Türk ırkının da mensup bulunduğu camiadan olduklarını doğrulamıştır.” (TTTC, 1931a, 1934).

“Greklerin kendi ataları sandıkları İyonlar, Türk büyükleri Akalar, Ekeler, İyeler olması gerekir.” (TTTC, 1931a, 1934).

“Anadolu Batı bölgesi ve Adalar halkının Etiler, Frikler ve Litler (Lidyalılar) adlarını taşımış olan Türk ırkına mensup kavimler olduğunu biliyoruz...” (TTTC, 1931a, 1934, 1938).

“Yunan Yarımadası'nın eski halkı, bu saydığımız Egeler, Akalar ve Torların karışmasından türemiş bir kütleydi. Bütün bu unsurlar, aynı ırktandı; yani kökenleri Orta Asya olan Türk ırkındandılar.” (TTTC, 1931a, 1934).

“İyon veya Yunan dediğimiz eski Ege havzası halkının dili, bugünkü Grekçe değildi. O dil, ... eski Orta Asya Türkçesiydi.” (TTTC, 1931a: 186).

“...İşte İyonya denilmiş olan Batı Anadolu'nun bir kısmında Eti, Minos ve Miken medeniyeti varisi olan Türkler 8. asra doğru yeni bir medeniyet kurdular. Bu medeniyete İyon medeniyeti adı verildi. Yunan medeniyeti dediğimiz, işte bu İyon yani İyeler medeniyetidir.” (TTTC, 1931a, 1934).

“Greklerin barbar dedikleri Makedonya halkının asli unsuru Güney Rusya-Tuna yalısı boyunca gelmiş Türk ırkıdır.” (TTTC, 1931a: 239).

“Alanlar, Yayık ırmağının membalarında dağlık muntakada yaşayan Türklere verilmiş isimdir.” (TTTC, 1931b: 3).

“Macarlar, Fino-Uğriyen ve Türk-Uğur kabilelerinin karışmasından doğmuş bir kavimdir.” (TTTC, 1931b: 69).

“Çerkez ve Gabartlar Türk boyudur.” (TTTC, 1931b: 72).

(Emevilerin İspanya'yı fethi için)... “Türk İspanya'da. Tarık ırkdaşlarından bir müfreze alarak kayıklarla karşı yakaya geçti... Ordunun başkumandanı Berber-Hazarların Tavarik kabilesinden Müslüman olmuş olan Ziyat namında bir adamın oğlu Tarık diye şöhret alan kahraman bir Türktü.” (TTTC, 1931b: 133, 134).

“Endülüs tarihi dahi ince bir tetkikten geçirildiği takdirde orada da bütün Avrupa'yı irşat eden yüksek medeniyet kurucularının ve ilim saçan büyük alimlerinin Şarktan giden Türk alimleri ve Türk ırkından, Müslüman olmuş, tıpkı bugünkü Müslüman Türkler gibi Arap isimleri takınmış Berber Hazarlar olduğu kolaylıkla anlaşılır.” (TTTC, 1931b: 165).

“8- 9. asırda peyda olan Rus beyleri (kinezleri) Hazar Türklerinin Rus kabilesindendir. Bunlar ki ilk Rus devletini kurmuşlar ve isimlerini bu devlete unvan bırakmışlardır.” (TTTC, 1931c: 8-9).

“Ruslaşmış bir Türk ailesinden gelen Lenin (asıl ismi Viladimir İlyiç Ulyanof) adlı bir adamın azim ve iradesiyle, o ana kadar yalnız nazariyatta kalan komünizmin hayatta tamamiyle tatbikine girişildi.” (TTTC, 1931d: 6).

(Hititler için)... *“Anadolu’nun hemen hemen her bucağında topraklar altında kalmış bu eserlerden her gün bir yenisi ortaya çıkmakta, vatanımızın ilk ve en eski ahalisini teşkil eden bu dedelerimizin Türk ve cihan uygarlığındaki hisselerinin büyüklüğü anlaşılmaktadır.”* (Unat, 1947: 97).

Dönem, son iki yüz yılda yapılan buluşların neredeyse tamamında imzası olan Batı medeniyeti karşısında, Türk milletinin eziklik duygusundan kurtarılması ve özgüveninin artırılması dönemidir. Romantizmin doruğa çıktığı 1930’larda, bilhassa İslam öncesi dönemlerdeki buluşlarda ya da dünya medeniyetine bir şekilde katkının söz konusu olduğu gururlandırıcı olaylarda Türk imzası aramak gayretkeşliği, akademik olarak desteklenemese de dönemin şartları itibariyle tarih kongrelerini ve ders kitaplarını doğrudan şekillendirmiştir. Ayrıca Türk ırkının, medeniyette diğerlerinden (çoğunlukla örnek alınan Avrupalılar kastedilmektedir) çok daha üstün olduğu hatta Mısır, Hint ve Çin gibi antik çağların bilim merkezi medeniyetlerinin kurucuları olduğunu iddia eden ifadeler çok sık rastlanmaktadır. 1940’lardan itibaren zayıflayan bu bakış açısı çok az da olsa günümüzde de etkisini halen devam ettirmektedir:

“Türklerin en kadim ve en yüksek medeniyetlerin banisi olmuş bulunmalarını kabul etmek Hristiyanlık ve Avrupalılık için en hafif tabir ile bir izzeti nefis meselesi telâkki olundu.” (TTTC, 1930: 65).

“Çin tarihine gelince, o baştanbaşa büyük Türk siyasî ve medenî tarihinin bir faslından, belki birkaç yaprağından ibarettir.” (TTTC, 1930: 87).

“İran’ı tesis edenler, bu kıt’anın garbı cenubisindeki dağlık muntikalarda yaşayan Anzanit Türkleri idi.” (TTTC, 1930: 333).

“İlk Mısır medeniyetini kuranların Asya’dan geldikleri, Mısır’ın eski tarihiyle uğraşan alimlerin çoğu tarafından kabul edilmiş bir husustur... Mısır’da ilk medeniyet ve tarihi devlet, Türkler tarafından kurulmuştur.” (TTTC, 1930: 200; 1931a: 30, 108).

“Yontmataş Devri’ni, Orta Asya’daki Türkler milattan 12000 sene evvel atlayabildikleri halde, Avrupalılar bu tarihten 5000 sene sonraya kadar bu devri yaşamaya devam etmişlerdir; yani Avrupa’da milattan ancak 7000 sene evvel bu devirden çıkılabilmektedir. Bakır, Tunç ve Demir Devirleri dahi Türklerin medeniyet kurdukları sahalarda diğer yerlere, mesela Avrupa’ya göre çok evvel başlamıştır.” (TTTC, 1930: 24; 1931a: 10).

“Avrupa’daki insanlar henüz göl kasabaları ve dolmenler (yere dikilmiş taşların üstüne ufki taşlar konulup kapatılmakla yapılan bir tür oda) inşa edemedikleri zamanlarda, Doğu’da Türkler en mühim sanatları doğuran bir keşifte bulunmuşlardı...” (TTTC, 1930: 29; 1931a: 13).

“Yazı tarihöncesi devirlerde Türkler tarafından icat edilip dünyaya yayılmıştır. Türklerin ilk icat ettikleri yazının bir tür hiyeroglif benzediği anlaşıyor. Herhalde Dicle-Fırat havzasına yazıyı getiren Sümerler olmuştur.” (TTTC, 1930: 425; 1931a: 41).

“Cilalı taş devrinde Avrupa'da yeni insanlar görülmeye başladı. Bunlar Avrupa'nın vahşi vaziyetlerini değiştirdiler. Bu insanlar Orta Asya'dan yayılan Türklerdi. Ziraat ve her türlü yeni sanatlardaki ilerlemelerle Cilalı taş Devri'ni ilk idrak edenler Türklerdir.” (TTTC, 1931a: 12).

“Dünyanın başka taraflarında, insanlar, daha kaya ve ağaç kovuklarında en koyu vahşet hayatı yaşarken, Türk, Anayurdunda kereste, maden medeniyetleri devirlerine kadar ulaşmıştı. İnsanlıkla hayvanlığı gerçek ve açık şekilde ayıran devir, hayvanları ehlileştirme devri, en evvel burada açılmış; tabiatı insan iradesine boyun eğdirerek işlemenin ilk durağı sayabileceğimiz çiftçilik burada başlamıştır. Arpa, buğday, çavdar gibi tanelerin; koyun, keçi, at, deve gibi hayvanların kökeni de burasıdır... Tarihöncesi zamanlarda Hint'te, maymun sürülerine benzeyen kara derili insan kabileleri yerleşti. Saydığımız iki geçitten girerek bunları güneye doğru sürenler Türklerdir. Bunların Hint'te medeniyetlerini yüksek bir dereceye çıkardıkları, yapılan yeni arkeoloji keşifleriyle meydana çıkarılmıştır.” (TTTC, 1931a: 26-29).

“Hazar ve Karadeniz'in kıyıları yoluyla geçenler Avrupa içlerine... İlk gidenlerin izi üzerinde yavaş yavaş, fakat aralıksız yürüyen göçler, Avrupa'nın o zamanlarda içinde bulunduğu derin vahşet hayatının değişmesinde etkili oldu. Göçmenler yol edindikleri sahalara ve yerleştikleri bölgelere devir devir cilalı taş, bakır, tunç ve demir sanatlarını götürdüler... Fikir, sanat ve bilgice Avrupa yerlilerinden çok yüksek olan göçmenler, Avrupa'yı mağara hayatından kurtarmışlar ve fikri gelişme yoluna sokmuşlardır.” (TTTC, 1931a: 33).

“Çin'de siyasi tarihi "Beş imparatorlar" devri ile başlar... Ardından üç sülale devri başlar. Üç sülalenin (MÖ 2202-250) kurucuları Türk idiler... MÖ 221'de Çenk tarafından Çin ilk defa olarak siyasi birliğe sahip bir İmparatorluk şeklini aldı. Tisin ailesi binlerce yıldan beri Kansu bölgesi beyliğinde bulunan Türk kabileleri mensuplarındandı ve Çin seddinin asıl kurucusu idi.” (TTTC, 1931a: 56-58).

“... Çin edebiyatının en yüksek devirleri, Türk sülaleleri zamanlarıdır.” (TTTC, 1931a: 62).

“Çin'de ilk yapılan takvim, en eski Türk takvimlerinden başka bir şey değildi.” (TTTC, 1931a: 66).

“Milattan 3000 sene evvellerine doğru Hindistan'ın kuzeyinde Sint ve Pencap'ta pek parlak bir medeniyete rastlanır. Bunu yapanlar Orta Asya'dan gelmiş brakisefallerdir ve aynı devirlerde diğer kıtalara gidip büyük devletler kuranlar gibi bunların da Türk olduklarına hükmolunabilir.” (TTTC, 1931a: 74).

“Çin yerlisini Taş Devrinden çıkararak medeniyette ilerlemeye sevk edenler Türklerdir.” (TTTC, 1931a: 59; Unat, 1947).

“Türklerle Müslüman Arapların karşılaşması zamanında Türklerdeki durum fikri hareket ve irfan, o asırda Asya'nın her tarafından daha yüksekti. İşte Arabistan çöllerinden taşan bedevi seylabeleri, İran ovalarını geçtikten sora bu mamureleri silip süpürmeye gidiyordu. Araplar, Türkellerindeki servet ve umranı görünce buralara sahip olmak için bütün hırsları ile çalıştılar.” (TTTC, 1931b: 43).

“Arap lügatini yapan bir Türktür.” (TTTC, 1931b: 86).

“İslamiyet ancak Arap Yarımadasının hudutlarını aştıktan ve Arap olmıyan kavimler, bilhassa Türkler tarafından kabul edildikten soradır ki büyük bir din haline geldi... Nihayet nüfuz ve iktidar Arap olmıyan müslüman kavimlerin ellerine geçti. Araplar adeta çöllerine döndüler.” (TTTC, 1931b: 93).

“İslam medeniyeti kendi teessüsünü diğer milletlere bilhassa Türklere ve İranlılara medyundur. Türklerin meşgul olmadığı ilim sahası yoktur.” (TTTC, 1931b: 163).

“Görüliüyor ki Orta Asya'nın tarih öncesi uygarlığı, aynı devrin diğer bölgelerinde yaşayan insanlarına nazaran çok ileri idi. Aynı kuşakta Avrupa'da henüz taş devri yaşanırken, bu kesimde maden işlemesini bilen, hatta bundan süs eşyaları yapabilen insanlar bulunuyordu.” (Atsız ve Oran, 1953: 13).

“III. yüzyılın sonlarında yaşadığı sanılan ve bir Türkmen dervişi olan Yunus Emre, en büyük İran sofileriyle boy ölçüşebilecek büyük bir Türk düşünürüdür.” (Akşit, 1970: 165).

“Türk zevkinin inceliğini gösteren cilt ve müzehhipliğe ait eserlerin yüzlercesi Topkapı Sarayı Müze ve Kütüphanesinde ve diğer kütüphanelerde bulunmaktadır.” (Akşit, 1981: 72).

“İlkönce Türkler, Orta Asya'da yabani olarak bulunan atı evcilleştirmişler ve tekerlekli arabalar yaparak uzak yerlere kadar gitmek imkânını bulmuşlardır. Onun içindir ki dünyada hiçbir millet, Türkler kadar Anayurtlarından uzak ülkelere gidememişlerdir. At ile hem uzaklara gitmek mümkün oluyor hem de çabuk gidiliyordu.” (Akşit ve Oktay, 1986: 30).

“Asya’nın en geniş devletlerini bozkırda kuran Türkler, çağdaşı olan diğer topluluklara göre silah üretiminde ileri bir teknolojiye sahipti.” (Komisyon, 2013: 135).

Tarihte vuku bulmuş Türkler için son derece önemli bazı olay ve durumlar, bazen gururu okşayan bazen de Türk milletinin sıkıntılı, hüznü, biçare haleti ruhiyesini dile getiren, adeta o anda olayın içinde yaşarcasına yapılan tasvirlerle son derece romantik bir tarzda ders kitaplarında sunulmuştur.

“İkinci Büyük Millet Meclisi, yalnız Lozan Sulhü’nü tasdik değil, bütün bu büyük ve hayırlı işlerin kanunlarını çıkarmak şerefini kazanacak bahtiyar bir Meclis olacaktı.” (TTTC, 1931d: 141, 142).

“...Lozan’ın imzalandığı gün tarihin bir şeref günüdür. Dünya tarihinin bir dönüm noktasıdır.” (TTTC, 1938: 168).

“... Yaşamak isteyen bir millet ölmeği göze almalıydı. Yunanlılar İzmir’e girebilir, daha ilerlere de gidebilirdi. Fakat onu anayurdun öz kucağında kendi kanı içinde boğmak gerekti.” (TTTC, 1938: 189).

“Çin egemenliği Türklere çok ağır geldi.” (Akşit, 1970: 34).

“İki ordu Malazgirt ovasında karşılaştı... Cuma namazı kılındı. Tanrıya dualar edildi. Alp Arslan beyazlar giyindi, kılıcını kuşandı. Atının kuyruğunu kendi eliyle bağladı. Sonra askerin cesaretini artırmak amacıyla bir nutuk söyledi ve düşmana taarruz emrini verdi. Savaş Türk ordusunun müthiş bir saldırışı ile başladı.” (Akşit, 1970: 99).

“630-680 arasındaki 50 yıllık zaman, Gök-Türkler için matemli bir devre oldu. Bu dönemde varlıklarını, dillerini, inanç ve geleneklerini muhafaza ettiler ise de müstakil bir devletten yoksunluk onlara derin üzüntü kaynağı oluyordu.” (Kafesoğlu ve Deliorman, 1976a: 130).

“Miryokefalon zaferinin (1176) bir sonucu da I. Haçlı seferinin yarattığı buhranı oldukça ortadan kaldırması idi... Hristiyan dünyasında o zamanda kadar ‘Türklerin işgali altındaki memleket’ nazarıyla bakılan Anadolu’nun hakiki Türk yurdu olduğu bu zafer sonunda artık kabul edilmişti. Bizans İmparatorluğu, bundan böyle Türklere saldırıda bulunmaya asla cesaret edememiştir.” (Kafesoğlu ve Deliorman, 1976b: 71, 93).

“Her Türk’ün göğsünü kabartan bu mektupta şöyle deniliyordu: Ben ki Akdeniz’in, Karadeniz’in ve Rumeli’nin ve Anadolu’nun ve Karaman’ın ve Rum’un ve Zülkadiriye vilâyetlerinin ve Diyarbekir’in ve Kürdistan’ın ve Azerbaycan’ın ve Acem’in ve Halep’in ve Mısır’ın ve Mekke ve Medine’nin ve Kudüs’ün ve bütün Arap diyarının ve Yemen’in ve ecdad’ımın fethettikleri daha

birçok diyarın sultanı ve padişahı Sultan Bayezit Han oğlu Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han'ım. Sen ki Françe vilâyetinin kralı Françesko'sun. Dergâh-ı Salâtin penahıma yarar adamın Frankipan ile mektup gönderip ve bazı ağız haberi dahi ismarlayıp memleketinize düşman müstevli olup el'an hapiste olduğunuzu ilâm edip halâsınız hususunda bu canipten inayet ve medet istida eylemişsiniz. Her ne ki demiş iseniz... tamam malum oldu. İmdi padişahlara sınmak (yenilmek) ve hapis olmak ayıp değildir. Gönlünüzü hoş tutup azürde hatır olmayasız... Daima def-i düşman ve feth-i memalik için... gece gündüz atımız eyerlenmiş ve kılıcımız kuşatılmıştır...” (Akşit, 1981: 59).

“Türk ordusunun kahramanca savaşmasına rağmen, Viyanalılar da canla başla karşı koyuyorlar, açılan gedikleri derhal kapatıyorlardı.” (Akşit, 1981: 121).

“... Gelibolu yarımadasının toprakları, Çanakkale Savaşlarında, bir kez daha Türk kanıyla yoğruldu. Türk, büyük insan Mustafa Kemal'in komutası altında, Çanakkale destanını, tarihe armağan etti; yenilmezliğini bir kez daha kanıtladı ve bütün dünyaya duyurdu.” (Sanır vd. 1984: 88).

“Bu teknik ve silah üstünlüğü bir kez daha yurtseverlik, inanç ve milli birlik önünde bunları simgeleyen Türk subay ve erlerinin karşısında yenilgiye uğradı. Karaya çıkan düşmanı Türk askerleri göğüslediler.” (Parmaksızoğlu, 1988: 25).

“Albay M. Kemal beş ay önceki ilk karaya çıkış hareketinden beri 19. Tümenin başında parlak şekilde savaşmış ve İngilizlerin Anafartalar bölgesindeki son büyük çıkarma hareketleri sırasında zor bir anda komutayı üzerine almak yiğitliğini göstermiştir. Albay M. Kemal burada da görevini büyük bir cesaret, iyi ve açık tertiplerle yerine getirmiştir. Öyle ki kendisine güvenim gereği olarak takdirimi ve şükranlarımı tekrar tekrar belirtirim.” (Parmaksızoğlu, 1988: 30).

“... Bu yerleşme, Anadolu'da bir Türk birliğinin tamamen kurulmasını ve Anadolu'nun ebediyyen bir Türk vatani olmasını sağlamıştır.” (Komisyon, 1993: 128).

“Anadolu'nun fethi daha önceki fetih hareketlerinin hiçbirleriyle kıyaslanamayacak ölçüde dünya tarihi etkilemiştir. Türk milleti varlığını, eşsiz tarihi gelişmesini ve ezeli bağımsızlığını bu fethle borçludur.” (Merçil vd. 1997: 217-223).

“Seddülbahir, Gelibolu, Arıburnu ve Kumkale'ye çıkan askerler ummadıkları bir direnişle karşılaştılar. Çünkü orada Anafartalar grup komutanı M. Kemal ile kahraman Türk askerlerini karşılarında buldular. Burada ağır bir yenilgiye uğradılar. M. Kemal askerlere: ‘Size ben taarruzu emretmiyorum,

ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerine başka kuvvetler ve başka komutanlar gelebilir.’ diyordu. Çanakkale zaferi bu emirle bütünleşen Türk askerlerinin eseridir. O Türk askeri ki silah ve teknik bakımdan üstün düşman kuvvetlerini azimli mücadele gücüyle bozguna uğratmıştır.” (Şenünver vd. 1999: 130).

“Selahaddin Eyyubi, yaklaşık 10 yıldır hasretle beklediği zafer anını nihayet 1187’de Hittin’de yakalamıştı. Ortaya koyduğu muazzam inanç, cesaret ve kahramanlıkla Haçlılara hadlerini bildirerek onları ağır bir hezimete uğratmıştı.” (Yılmaz, 2019: 35).

“Halk arasında 93 Harbi olarak bilinen 1877’deki Türk-Rus Savaşı’nda gösterdiği mücadele ile destanlaşan kadın kahramanlarımızdan biri de Nene Hatun’dur... Bu sırada 22-23 yaşlarında olan Nene Hatun’a kocası: “Sen evde kal, çocuğa bak” demişse de Nene Hatun, çocuğunu Allah’a emanet edip kalabalığa karışmıştır. Nene Hatun’un anlattığına göre, Mecidiye Tabyalarını aşır alçağa indiklerinde, kulaklarını sağır eden tüfek ateşleri altında, yaralanana, ölene bakmadan ileri atılmışlar, bazen satırla, bazen taşla, önlerine çıkan her Rus’u vurarak tabyalara doğru ilerlemişler... Bu sıralarda yaralı bulunan kardeşi Hasan’ın, gözü önünde şehitlik mertebesine eriştiğini de görmüştür. Aziziye Tabyası’nın Rus kuvvetlerinden geri alınması için yapılan çarpışmadaki kahramanlığı dolayısıyla Üçüncü Ordu tarafından, Erzurum’un Eminkurpu Mahallesi’nde bir ev tahsis edilen Nene Hatun, ordumuzun kıymetbilirlik inceliğini yansıtan bu evde uzun yıllar yaşamıştır... Kore Savaşı’ndan sonra Erzurum’a gelen NATO’da görevli General Ridgway, Nene Hatun’u evinde ziyaret ederek elini öpmüştür. Kendisini ziyaret eden Ridgway’e: “O zaman vazifemi yapmıştım. Bugün de ilerlemiş yaşuma rağmen aynı hizmeti, daha mükemmeliyle yapacak güç ve heyecana sahibim.” demesi ile bir kez daha kahraman Türk kadınının ruhunu göstermişti.” (Komisyon, 2019b: 118).

Yeni kurulan ve her anlamda eskisinden bambaşka olan devletin, kuruluşunun ve kurucusunun meşruiyetini sağlamlaştırmak adına yakın geçmiş özellikle II. Abdülhamit ve son padişah Vahdettin adeta düşman ilan edilmiştir. II. Abdülhamit’i istibdatçı, meşrutiyet yanlılarını masum, Vahdettin’i Sevr Barış Antlaşması’nı imzalamış ve İstanbul’dan ayrılırken de devletin hazinesini yanında götürmüş bir hain gibi algı oluşturmak adına birçok mesnetsiz iddia, ağır hakaretlerle ders kitaplarına girmiştir:

“Türklerin şimdiye kadar en iyi tarzda teşkil ettikleri devlet Türkiye Cumhuriyeti’dir. Milli İstiklal Mücadelesinde düşmanlarla birleşen Osmanlı hanedanının son padişahı düşman memleketine kaçtı. Osmanlı saltanatı, Türk milleti tarafından kaldırıldı.” (TTTC, 1931a: 40).

“Abdülhamit İslamlığı birleştirmek hülyasına dalmış olduğundan siyasi değil edebi ve ilmi sahalarda bile Türklükten ve Türkçülükten bahsedenlere buğzederdi. Türk tarihine Türk lisanıyatına ait bahislerin bile yazılıp neşrolunmasını menetmişti.” (TTTC, 1931c: 146).

“Mondros Mütarekesi ile (30 Teşrinievel 1918) düşmanların bütün arzularına boyun egen Osmanlı padişahı (**Vahdettin**), o mütarekeden doğan vaziyet karşısında nefsinin ve hanedanının hususi menfaatlerini düşünmekten başka bir şey yapmıyordu. Türk milletine itimat etmeyen ve millete nispetleri şüpheli bazı kimseler, idealini taşımadıkları halde yine vatan ve milletin mukadderatına hakim yüksek mevkilerinde kalarak şerefsiz hayatlarını biraz daha sürükleyebilmeyi, memleket düşmanlarının lütuf ve merhametlerinden dileniyorlardı. Bunun için düşmanın her dediğini yaparak ona yaranmak istiyorlardı. İtilaf Devletleri’nin üçüncü, dördüncü derecedeki istihbarat ve propaganda memurları, Osmanlı Padişahını da Osmanlı Hükümetini de istedikleri gibi sevk ve idare ediyorlardı. Böyle hamiyet ve gayretten mahrum bir padişah ile kâh haysiyetsiz ve alçak kâh aciz ve korkak adamlarla idare edilen bir hükümetin memleket ahvaline müspet ve faydalı bir bakışı bittabi olamazdı. Osmanlı Padişahı ve Osmanlı Hükümeti, imparatorluğun yıkılmasına memleketin düşmanlar tarafından mütemadiyen istilasına ve parçalanmasına karşı bir şey yapmayarak ve bir şey yapmak istemeyerek sırt nefislerini düşünmekle meşgul iken asıl memleketin sahip ve hakimi olan Türk milleti, vaziyeti ıslah ile Anayurdunu kurtarmak için derhal harekete geçmişti... Kurtuluş, Osmanlı sarayının ve Babiali’nin yaptığı gibi, miskinçe notalar yazıp, hasımlardan merhamet dilenmekle veya bazı cemiyetlerin yaptığı gibi himaye ve mandaya sığınmakla yahut mazi ve hale ait ilmi tetkiklere bakmakla kabil olmazdı. Celadet ve şecaatle derhal faaliyete geçmek, milleti ve orduyu tanzim ile düşmanlara karşı müttehit ve kuvvetli bir harp cephesi açmakla, ancak mümkündü. Mustafa Kemal Paşa, müfettişlikle Anadolu’ya giderken Babiali’nin merdiveni başında kendini teşyi eden ve endişeli bir eda ile ahval hakkında mütalaa ve reyini soran ihtiyar vezirlere şu kısa cevabı vermişti: ‘Celadet gösteriniz.’ Fakat vücutları kadar ruhları ve dimağları da yıpranmış bu zatlar, celadet gösteremezlerdi! Babiali’nin Avrupa devletlerine müdara ve itaatten ibaret bir asırlık korkak siyasetini bu köhne ve harap adamlar değiştiremezlerdi. Bu şecaati ancak Türk milleti ve milli kudretin timsali olan, o milleti kendine tecessüt ettiren Mustafa Kemal gösterebilirdi. Bu Türk Reisinin en esash fikirlerinden birisi, milletler hayatının, ancak kuvvetle, mukavemetle, fedakârlıkla muhafaza edilebileceğidir.” (TTTC, 1931d: 13-16).

(Vahdettin için)... “Artık yabancı düşmanlarla onlara sadık ve muti padişah, Türk Milleti aleyhine şiddetli tedbirler almaya karar vermişlerdi.” (TTTC, 1931d: 48).

“Millî Mücadelenin ilk vazifesi, tabii olarak, Anavatanı çiğneyen yabancı düşmanları, kahredip milli hudut haricine atmak ve milletin müdafaa arzu ve iradesini baltalayarak vatana hıyanet eden Padişah ve Hükümetini tedip etmek suretiyle milli birliği korumak olacaktır.” (TTTC, 1931d: 57).

“Türklerin idam kararnamesi mahiyetinde olan bu muahedenameyi Osmanlıların Padişahı ve bütün İslamların Halifesi Sultan Mehmet Vahdettin ile onun veziriazamı Damat Ferit Paşa kabul ettiler ve bir araya topladıkları İstanbul’un ricali devletine de kolaylıkla tasdik ettirdiler; mahvolmamak isteyen, Anavatanını her türlü fedakârlığa katlanıp müdafaaaya karar veren Türk Milletine de bu esaret ve hacalet zincirini takmak için yeni Türk Devletine karşı, büyük devletler ve Yunanlılarla birlikte silah kullandılar, tezvirat yaptılar, fetvalar yazdılar, isyanlar çıkarttılar. Bütün bu hareketleri ile Padişah ve Padişah Hükümeti, Türk Milletine düşman ve hain olduklarını pek açık gösterdiler. Bütün bu haince teşebbüslerinin en şenii, Anavatana saldıran, Anadolu’yu tahrip ve Türk Milletini bunca zayıata duçar eden Yunanlıların hareketlerine iştirak etmeleridir... Sevr ve Sevr’i kabul eden Sultan Hükümeti, Türk Vatanını parçalatmış, Türk istiklalini mahvettirmiş idi...”. (TTTC, 1931d: 65).

(Saltanatın kaldırılması konusunda)... “Milletin en kıymetli evlatlarının kanı bahasına kazanılan esasları terkedip geriye dönmesi ve milleti tekrar Osmanlı Saltanatının pençelerine teslim etmesi tasavvur olunabilir mi idi? Bunu, ancak Sultan Vahdettin ve Hükümeti düşünebilirdi.” (TTTC, 1931d: 123).

“Türk Milletinin, en mukaddes davasında hıyaneti ve düşmanlarla birliği herkesin nazarında şüphe götürmeyecek bir surette anlaşılan Vahdettin, Halife olarak dahi Türk Milleti arasında kalamazdı.” (TTTC, 1931d: 124).

“Osmanlı Saltanatının, Türk Milletinin en son ve en mukaddes varını, yani haysiyet ve istiklalini muhakkak bir tehlikeye düşüren son muharebesinden sora Halifelüğün tuttuğu yol, bir vehimden ibaret olduğu anlaşılan bu makam ile onu temsil edenlerin her türlü ahlak, fazilet ve insanlık gayretlerinden ve kayıtlarından ne kadar uzaklaşmış olduklarını daha acı bir çıplaklıkla gösterdi. Bizzat Halife, bütün Saltanat ve Hilafet kuvvetlerini ve kullarını toplayarak Türk haysiyet ve istiklalini kurtarmak için hayatlarını Anadolu topraklarına nezir kılanlara saldırtmakta düşmanları geri bıraktı. Vatan üstüne birdenbire devrilen felaket küresini yaralı göğüsleri ve paralanmış elleri ile milli hudutlar ötesine itip uzaklaştıрмаğa çalışan vatanperverleri zehirli hıyanet okları ile vurmak ve

milli misakı baykuş gagası ile didikleme için elinden gelen bütün çareleri ve elinde olan bütün vasıtaları kullandı. Bizans'ın, taht ve Hristiyanlık namusu için şimdiki Vefa sokaklarında can veren son imparatoru Konstantin kadar dahi iptidai şeref tezahürü gösteremeyerek batırmağa gücünün yetmediği vatandan düşman zırhlısı ile kaçtı ve memleketten giderken 'Hilafet Ordusu' namını verdiği hainler çetesinin denaet maceralarından, vatanperverlerin katlini vacip kılan fetvalardan, Sevr Muahedesinin esaret halkalarından başka hatıra götürmedi. Milli saraylardan aşırılarak Malaya zırhlısı kamaralarına kaçırılan hazineler vatan hatırası sayılamaz.” (TTTC, 1931d: 158).

“Abdülmecit Efendinin bu adamın daha ilk gündən tuttuğu yol, ihanette Vahdetin'den pek te geri kalmayacak bir tıynetle olduğunu gösteriyordu.” (TTTC, 1931d: 159).

(Kürtler için)... “Asılları en saf Türklük kökünden geldiği halde asırlardan beri hariçten giren siyasi tahrikler ve saltanat idaresinin fena siyasetleri yüzünden bir kısmı kendilerini Türklükten ayrı saymağa başlamış olan şark vilayetleri Türkleri arasında her türlü menfi politika telkinleri yürütölüyordu.” (TTTC, 1931d: 187).

“Saltanat idaresinin devamı müddetince, yani asırlarca, daima hakir görülmüş, daima çiğnenmiş, ezilmiş, hatta insanlık hakları inkâr edilmiş köylümüzün ve amelemizin Millet Meclisi sıralarında millet mümessili ve devlet bünyesinin mühim unsuru olarak mevki alması, Türk inkılabının şiar edindiği esasların hayat ve hakikat sahasında mümtaz bir tekâmül tezahürüdür.” (TTTC, 1931d: 198).

“Abdülhamit'in idaresinde istibdat şiddetli idi... Memleket bir taraftan hafıye tehdidi altında, diğer taraftan rüşvet ve suiistimal şebekesi içinde can çekiyordu...” (TTTC, 1938: 153).

“Saltanatın kaldırılması kararı üzerine, vatana millete hainlik eden sırf kendi rahat ve huzuru için onu düşmanlara satmaktan çekinmeyen son Osmanlı padişahı ve halifesi Vahideddin, Türk milletinin haklı öcünden korkarak son bir alçaklık daha yaptı 17 Kasım 1922'de bir İngiliz savaş gemisine binerek İstanbul'dan kaçtı.” (TTTC, 1938: 240; Oktay, 1967, 1972; Akşit ve Ergun, 1968: 68; Akşit ve Eğilmez, 1968: 106).

“II. Abdülhamit... Padişahlığının 5. senesinde meşrutiyet taraftarlarını büsbütün yok etmek için Sultan Aziz'in intihar etmeyip Yeni Osmanlıların ileri gelenleri tarafından katledildiğini ileri sürerek özel bir mahkeme kurdurdu... Özel mahkeme bizzat Abdülhamit'in direktiflerine göre hareket ederek başta Mithat Paşa olmak üzere birçok kimsenin idamına karar verdi. Abdülhamit güya

onlara acıdı. İdam cezalarını sürgüne çevirdi. Mithat Paşa'yı bir iki arkadaşıyla Taif kalesine gönderdi ve verdiği gizli bir emirle onu Taif zindanında boğdurttu. Bu olaydan sonra Abdülhamit'in istibdadı daha çok arttı. Hafiyelerinin verdiği jurnallerle meşrutiyet ve hürriyet için çalışanları hapishanelere zindanlara attırdı veyahut Fizan, Yemen, Irak, Suriye ve Doğu Anadolu gibi uzak yerlere sürdürdü. Milli ve vatani roman ve tiyatroların yayımlanmasını yasakladı.” (Akşit ve Oktay, 1953: 137; Oktay, 1966, 1967, 1972).

“Abdülaziz, tahttan indirilmesini gururuna yediremediği için bir küçük makasla bilek damarlarını keserek intihar etti.” (Oktay, 1966: 258).

“Abdülhamit, meclisi kapattıktan sonra kendi buyruklarına körü körüne itaat edecek olan kimseleri topladı... Memleketi dilediği gibi yönetmeye başladı işte bundan dolayı Abdülhamit'in bu kanunsuz, düzensiz sırf keyif ve arzusuna dayanan yönetimine istibdat devri derler. Hürriyet ve meşrutiyet için çalıştıklarını sezdiği kimselere çok zorbaca davranır onları veyahut Hicaz, Fizan, Yemen gibi en uzak yerlere sürdürür ya da zindanlara attırırdı.” (Oktay, 1967, 1972).

“Osmanlı hükümeti ve onun başında bulunan padişah Vahideddin, Osmanlı imparatorluğunun parçalanması kararı karşısında yalnız kendi tacını ve tahtını kurtarmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Padişah memleketi merhamet dilenerek yalvararak düşmanlara boyun eğerek kurtarmak ve sarayında rahat içinde yaşamak istiyordu. Türk milletini ve sevgili vatanımızı yalnız kendi çıkarı ve rahatı için feda ediyor ve memleketimizin şan ve şeref dolu olan tarihini hiçe sayıyordu. Başta padişah olmak üzere birçok kimseler, İngilizlere yaranmak ve onlardan yardım görmek umuduyla İngiliz Muhipler Cemiyetini kurmuşlardır.” (Oktay, 1967, 1972).

(M. Kemal'in gençliğinde)... *Devletin başında bulunan II. Abdülhamit iyi bir hükümdar değildi. Çekindiği kimseleri memleketin uzak yerlerine sürüyor veya öldürtüyordu. Düşmanlarımıza karşı da yurdu koruyamıyor, birçok ülkemizin elimizden çıkmasına göz yumuyordu.” (Akşit ve Ergun, 1968: 59).*

“II. Abdülhamit 33 yıl memleketi baskı altında bulundurdu ve istediği gibi yönetti. Şüphelendiği kimseleri zindanlara attı veya Yemen gibi uzak illere sürdü. Bu zamanda halk büyük bir korku içinde yaşıyordu, söz ve yazı hürriyeti yoktu. Abdülhamit, Mithat Paşa'yı mahkemeye verdi. Mithat Paşa'yı Taif zindanına gönderdi ve orada boğdurularak öldürüldü.” (Akşit ve Eğilmez, 1968: 106).

II. Abdülhamit'e olan düşmanlık, hem onun için söylenen hakaretlerin dozunun artmasına hem de ona karşı batılı devletlerin, gizli örgütlerin ve ayrılıkçı terör örgütlerinin açık ve gizli desteğini alarak kurulup faaliyet gösteren Yeni

Osmanlılar ile onların ardılı İttihat Terakki Cemiyeti'ni oldukça olumlu ifadelerle yüceltmeye kadar varmıştır. Ayrıca Meşrutiyetin ilanına karşı meydana gelen 31 Mart Hadisesi 'irticai faaliyet', bu isyana katılanlar da Türk tarihindeki 'mürteciler' olarak damgalanmıştır. 1930'ların ders kitaplarında yer alan bu ifadeler, günümüzde bile halen bir kesimin, muhafazakarları suçlarken kullandıkları en büyük argüman olan irtica-mürteci kavramlarının Türk siyasi literatürüne de kalıcı olarak girmesine sebep olmuştur:

"Abdülhamit devrinin keyfi, muvaffakiyetsiz, şerefsiz ve sıkıcı idaresi, Osmanlı Müslümanlarının bir kısım genç münevverlerini, muhalefete sevk etmiştir. Bunlar da Yeni Osmanlılar, ikinci bir tabirle Genç Türkler namını aldılar." (TTTC, 1931c: 8-9).

(13 Nisan 1909-31 Mart hadisesi)... *"İstanbul'da meşrutiyet muhafızı diye meşrutiyet timsali meclisi mebusan etrafında bırakılan, hatta Rumelili kıtalar halifenin taassup aleti olmakta gecikmediler. Derhal din namına hürriyetperverleri İstanbul'da boğazlamaya başladılar... Hareket Ordusu meşrutiyete karşı kıyam edenleri mağlup ederek İstanbul'u mürtecilerden temizledi."* (TTTC, 1931c: 143).

"Hareket ordusu meşrutiyete karşı hareket eden mürtecileri temizledi." (TTTC, 1938: 157).

"Osmanlı İmparatorluğu yer yer dağılıp pay edilirken II. Abdülhamit'in memleket içindeki istibadı da günden güne kuvvetleniyordu. Onun istidat ve zulmünden kurtulmak isteyen aydınlar ve bilhassa yüksek okul gençleri, meşrutiyeti yeniden ikna etmek için gizli gizli çalışmaya başladılar." (Akşit ve Oktay, 1953: 141; Oktay, 1966: 259).

"Yeni Osmanlılar memlekette Osmanlılık siyaseti gütmüşlerdi. Hâlbuki bu olmayacak bir işti. Buna karşılık İttihat ve Terakki Cemiyeti daha sağlam ve doğru bir yola başvurdu. İlk defa Türk milletine ve onun büyük varlığına sarıldı. (Türkçülük)." (Oktay, 1966, 1967, 1972).

"İttihat ve Terakki cemiyeti üyeleri bir taraftan memleket içinde özgürlük için bin bir zorlukla uğraşırken öte yandan da Fransa, İngiltere ve İsviçre gibi yabancı memleketlerde gazeteler çıkararak Abdülhamit aleyhine türlü yazılar yazıyordu." (Oktay, 1967, 1972).

Eski devir kötülenip, karşıtları övülürken, yeni dönem ve sistem ise Osmanlı'nın son dönemlerinin muzaffer komutanı olan yeni devletin kurucu lideri M. Kemal'in şahsında topluma benimsetilmeye çalışılmıştır. Atatürk'ün, 1919-1927 yılları arasını anlattığı siyasi amaçlı pragmatist, romantik tarih kitabı Nutuk, içeriği itibarıyla bahsettiği tarihi olayların aksinin yazılmasının mümkün

olmadığı dönemin adeta kutsal kitabı olmuştur. TTTC'nin yazdığı 1931 tarihli Tarih ders kitabında “Cihan Harbinin Sonunda Osmanlı Devleti'nin Vaziyeti” başlıklı bölümüne aşağıdaki kısa girizgâhla başlanmış ve ardından tam beş sayfa doğrudan Nutuk'tan alınarak devam edilmiştir:

“Cihan Harbi sonunda Osmanlı Devleti'nin vaziyetini, Gazi Mustafa Kemal Hazretleri, büyük nutuklarında çok mükemmel olarak, şöyle tasvir buyurmaktadırlar.” (TTTC, 1931d: 8).

Nutuk'un kutsiyeti yine aynı kitabın 175. sayfasında tafsilatlı bir şekilde ifade edilmektedir.

“Ben Türküm, Türk vatandaşım! diyen her fert Büyük Nutku bir değil, birçok defalar dikkatle, hassasiyetle hürmet ve tazim ile okumak mecburiyetindedir. Bu Nutuk Türkün tükenmez kudret ve kuvvetini, Türk Milletinin ezelden gelen istiklal ve şeref aşkını anlattığı kadar, Türk Milletinin yetiştirebileceği reislerdeki büyüklüğün, başka milletlerin yetiştirebileceklerine nispetle ne ölçü tanımaz bir yükseklikte olduğunu göstermesi itibariyle Türkler için bir iftihar destanı ve her satırı istifadeli bir muazzam derstir.” (TTTC, 1931d: 175).

“M. Kemal... muhitine, adalet ve hürriyete muhabbet, haksızlığa, istibdada, fena idareye karşı nefret ve muhalefet fikri dağıttı.” (TTTC, 1931d: 18).

(M. Kemâl için)... *“Daima doğru gören, daima doğruyu söyleyen, hatalı fikir ve hareketleri gözünden kaçırmayan ve bunları açmaktan, ortaya atmaktan asla çekinmeyen ve o ana kadar her işte muvaffakiyetle temeyyüz eden bu adamdan, Başkumandan Vekili, yani Enver Paşa, çekiniyordu.”* (TTTC, 1931d: 21).

“Vahdettin ve Damat Ferid'in Türk milletine hainlikleri bu suretle de tebeyyün edince, Mustafa Kemal evvela Ferit Paşa kabinesi aleyhine şiddetli hücumlara başladı.” (TTTC, 1931d: 40).

“...Bütün bu menfi amillerin tesiri altında bulunan bir memlekette Mustafa Kemal, parasız pulsuz, tek başına, yalnız kendisinin dehasına, irade ve kudretine ve Umumi Harpteki zaferleriyle Türk Milleti içinde kazandığı muhabbet, hürmet ve nüfuza güvenerek, bir yeni devlet kurmaya, bir yeni ordu teşkil etmeye kalkıştı.” (TTTC, 1931d: 131).

Yeni sistemin tam anlamıyla kurulup düzenin sağlanabilmesi adına mecliste farklı seslerin olmaması son derece elzem olduğundan, o dönemin kurucu iktidarına muhalefet etmek gerçekten zordur. Bu doğrultuda iktidardaki

Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı söylemleriyle gerçek anlamda ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası için kitaplarda şu ifadeler yer verilmiştir:

“Muhalefet, tatbikine hazırlanılan teceddüt ve ıslahat projelerine pek tabii olarak muhalif bulunan muhafazakâr ve mürteci ruhlu unsurlara istinat etmekten, onlara yaranacak tarzda sinsî siyaset gütmekten ve hatta Halifeyi ele alarak vasıta edinmekten geri durmuyordu.” (TTTC, 1931d: 148).

“Memlekette yapılan ve yapılmasına hazırlanılan yeniliklerden, inkılaplardan memnun olmayan cahil mutaassıp zümreler vardı. Eski devirlerin uykuda bırakmakta ve hurafelerle uyuşturmakta menfaat buldukları bu zümreler başta bizzat Gazi Reis olmak üzere inkılâpçı münevverler tarafından yakın temaslar, konuşmalar ve neşriyat ile irşat ediliyorlardı. Türk Milletinin selim aklı, sağlam mantığı selamet ve hakikatin ne tarafta olduğunu bulmakta güçlük çekmiyordu...” (TTTC, 1931d: 187).

Türkiye hem kelime hem de meşruiyet anlamında birbirinden son derece farklı olan darbe ve ihtilal kavramlarının bilinçli bir şekilde karıştırıldığı ender ülkelerden biridir. Darbe, belli bir güç odağının (genelde bu ordudur) meşru hükümeti devirerek iktidara silah zoruyla el koymasını amaçlayan kalkışma hareketidir ve anayasal bir suçtur. Bu türe, 1960 ve 1980’de yapılan amacına ulaşmış darbeler ile 15 Temmuz 2016 tarihli başarısız darbe girişimi örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte halkın bir araya gelerek meşru hükümeti devirip sistemi topyekûn değiştirmesi ise ihtilal ya da devrim olarak tanımlanır. 1789 Fransız ve 1917 Bolşevik devrimleri de buna örnektir. Bu gerçek, Türk tarihindeki darbelerin de halka mal edilerek bilinçaltında meşrulaştırılmaları için ihtilal/devrim olarak adlandırılmalarına sebep olmuştur. Örneğin 1960 darbesini devrim şeklinde ifade ederek meşrulaştırmaya çalışan kitapta bu olayla ilgili olarak: *“Devrimin amacı milletin birliği devletin varlığını ve bütün hürriyeti sağlamaktır.”* (Akşit ve Eğilmez, 1966: 158) şeklinde ifadeler yer almış ve darbeyi meşru gösterecek; iktidara güvenin azalması, huzursuzluğun artması, memleketi kalkındırarak bir programın uygulanmaması gibi bazı romantik gerekçeler yazılmıştır.

İkinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular

Din kategorisi olarak da değerlendirilebilecek, *“Romantizm akımının ders kitaplarına din ekseninde yansımaları nasıl olmuştur?”* alt problemi doğrultusunda ders kitaplarında yer alan, dine, dini kavram ve sembollere ilişkin romantik ifadeler tespit edilerek yorumlanmıştır.

1000 yıldır Türk devlet/toplumlarda var olan teokratik düzenden, çok hızlı ve sert bir şekilde laik düzene geçilmeye çalışıldığı Erken Cumhuriyet Döneminde, sistemle birlikte hedeflenen yeni vatandaşın da her anlamda batıcı, seküler bir dünya görüşüne ve yaşantısına sahip olması isteniyordu. Bu amaç doğrultusunda Türk Tarih Tezinin de etkisiyle Türklüğün miğfer değer olarak kabul edildiği o dönemde TTTC'nin hazırladığı 1931 tarihli lise tarih ders kitapları, pozitivist, aydınlanmacı anlayışın romantik dille harmanlandığı bir önsözle başlanmıştır:

“Türk ve İslam tarihçileri, İslamlıktan önceki binlerce yıla ait devreleri unutturmayı, ümmetçilik siyasetinin icabı ve din gayreti vecibesi bildiler. Daha yakın zamanlarda, Osmanlı İmparatorluğu'na dahil bütün unsurlardan tek bir milliyet yaratmak hayalini güden Osmanlılık cereyanı da Türk adının anılmaması, milli tarihin yalnız ihmal değil, hatta yazılmış olduğu sayfalarından kazınıp silinmesi yolunda üçüncü bir etken halinde diğerlerine eklendi. Bütün bu olumsuz cereyanlar, tabii olarak, mektep programları ve mektep kitapları üzerinde bile etkisini gösterdi ve Türklüğün, çadır, aşiret, at, silah ve savaş kavramlarıyla eşanlamlı tutulması geleneği mektep kitaplarımıza kadar girdi. Türk tarihinin inkâr edilmiş ve unutturulmuş simasını ve mahiyetini, bütün hakikatleriyle meydana çıkarabilmek için çalışmakta olan TTT Cemiyeti bir kısım azasını tarih tedrisatındaki bu boşluğu doldurabilecek bir kitap hazırlamaya memur etti.” (TTTC, 1931a,b,c,d: Önsöz).

Yeni oturtulamaya çalışılan laik düzenin gereği gurur duyulacak geçmiş İslam öncesi laik dönemde arayan yeni sistem, yakın dönemi adeta düşmanlaştırarak yeni devletin zihinlerde ve gönüllerde kendisini kabul ettirmesini amaçlamıştır. Bu doğrultuda Cumhuriyetin ilk yıllarının laik, pozitivist, materyalist rüzgârı, dine ve dini unsurlara bakışta da olumsuz romantik bir söylemin gelişmesine neden olmuştur. O dönemin haleti ruhiyesini en iyi anlatan olaylardan birisi, Adana Maarif Eminliği mıntıkası ilköğretim müfettişlerinin katıldığı 1930 tarihli kongrede yaşanmıştır. Dönemin Adana Milli Eğitim Müdürü İsmail Habip'in kongrede söylediği ifadeler dikkate şayandır: “... Genç muallim daima bilecek ki köyde kendinin en büyük rakibi yine köy imamıdır... Bunun içindir ki yeni muallim eski imamı her sene ricat ettirmeğe, her sene ona faik olmaya başlamıştır. Biri basamak basamak iniyor, diğeri basamak basamak çıkıyor.” (Üstel, 2008: 204, 205). Tanrı diye isimlendirilen Allah (cc) başta olmak üzere din, dini kurumlar ve ritüeller, bizzat insanların “yaşantı sonucu uydurdıkları şeyler” biçiminde tanımlanarak hafife alınmış, bunlardan ötürü Türk milletinin tarih boyunca çok zarar gördüğü iddia edilmiş (hilafet özelinde) ve dini anımsatacak her şey küçümsenerek eleştirilmiştir. Kısacası insanın terakkisine engel olduğu iddia edilen din (öncelikli İslamiyet)

ve dine ait olan her şeyin zararlı ve kötü, insan aklının ise en üstün güç kabul edildiği materyalist, pozitivist bir bakış açısı, romantik ifadelerle ders kitaplarında kendisine yer bulmuştur:

“Tabiatı anlamakta zekânın en büyük cevher ve etken olduğu anlaşıldığı gibi, tabiatın üstünde ve dışındaki bütün kavramların, insan beyni için kendi tarafından uydurma şeylerden başka bir şey olmayacağı meydana çıkar.” (TTTC, 1931a: 1).

“Dilin lügatçesi çoğaldıkça insanın hikâyeye ve nakil kabiliyeti de arttı. Kendilerine, kabilelerine, kutsal geleneklere, dünyaya ve her şeyin sebeplerine ait birtakım hikâyeler nakletmeye başladılar... Bu hal, insanları istediği gibi serbest bir fikir ve düşünceye sahip olabilmek imkânından mahrum ve bazı fikirleri, bazı telkinleri olduğu gibi kabul etmeye mecbur ediyordu. Görülüyor ki insanlar bu bahsettiğimiz tarihlerden itibaren şahsiyetlerinden bir kısmını feda etmek mecburiyetinde kalmışlardır. İnsanlık bugün dahi hala aynı yolu takip etmektedir... İlkel insanda Allah ve din hakkında hiçbir fikir ve kanaat yoktu. Bu kadar genel ve kapsamlı anlayışlara insanın beyni ancak yavaş yavaş alıştırıldı. Din fikri, insanlar cemiyet hayatına açıktan açığa atıldığı oranda genişlemeye başlar, vahdet kavramına yaklaşır ve nihayet tabiatın kudret ve büyüklüğüyle daha iyi anlaşılması mümkün, hakiki bir mahiyet alır. Görülüyor ki insanlar cemaat halinde yaşamaya başladıktan sonra, diğer toplumsal kurumlar gibi din kurumunu da vücuda getirmişlerdir. Tanrılık vasfı kavramını bulan, bu kavramın sırlarını keşfeden ve bugün dahi keşfetmeye devam eden, insan zekâsıdır.” (TTTC, 1931a: 23).

“İsraillilerin Mısır'dan çıktıkları vakit Yahova'ya olan ortak inançlarından başka bir bağları yoktu. Musa, bu inanç esası üzerine dini kanunlar kurdu.” (TTTC, 1931a: 158).

“İsa'nın tarihi bir şahsiyet olmadığı iddiasını, bizzat İncillerin İsa hakkında verdiği bilgiler de destekleyecek mahiyettedir.” (TTTC, 1931a: 329).

“Yavuz Selim, Mısırı zapt ettiği zaman, orada Halife Mütevekkil Alallah unvanlı ve Mısır Hükümetinin sadakası ile geçinen bir Arap buldu. Bu biçarenin hiç denecek kadar ucuz bir ücretle Mısır Hükümetine kiralamakta olduğu Halifelik sıfatını imparatorluk siyasetine vasıta olarak kullanmak üzere almağa özenmese idi bu mesele belki o zaman sonuna ermiş, Osmanlı Devleti'nin asrın icaplarına göre tekâmülüne mani bir müessese ihdas edilmemiş ve Türklük bu boş unvanı taşımak yüzünden birçok zararlara uğramamış olacaktı.” (TTTC, 1931d: 156-157).

“Türklerde gerçi zaman zaman muhtelif devirlerde dini siyasete alet gibi kullanmak cereyanları baş göstermiştir... Fakat bu dalalet, bu akılsızlık er geç milli felaketler getirmiş, böyle davalara alet edilen devletlerin batması ile nihayetlenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, din ile devlet işini karıştırma hatasının Türk tarihindeki en son kurbanıdır. Osmanlı Saltanatının sayısız hataları içinde, her türlü milli inkişaf yollarını sımsıkı kapamış olması itibariyle bu hatayı başta saymak doğru olur. Osmanlı Devletinden Türk Cumhuriyetine miras kalan dertlerden izalesi belki en çetin görünen de bu idi.” (TTTC, 1931d: 203; 1938: 256).

“Tedrisat, bundan sekiz on asır evvelki Orta zaman safsatalarına istinat eden ve Arapça metinlerle okutulan birkaç mantık, hadis ve tefsir kitaplarına munhasır kaldı.” (TTTC, 1931d: 243).

“Bu halifelik yüzünden yüzlerce yıl Türk kanı aktı. Hiçbir değeri kalmayan halifelik Türklerin başına bela kesildi.” (TTTC, 1938: 240).

(Halifeliğin kaldırılması)... *“4 Mart’ta Abdülmecit, soyu sopyula beraber bir daha dönmek üzere İstanbul’dan çıkıp gitti. Türkün başında en büyük tufeyli eksildi.”* (TTTC, 1938: 241).

“Hristiyanlık dininin kurucusu Hz. İsa Kudüs’te çarmıha gerilerek öldürülmüştür.” (Akşit ve Oktay, 1953: 151).

“Din işlerinin devlet işlerine karıştırılmasının çok zararları olmuştur. Osmanlı Devleti’nin Avrupa devletlerinden geri kalmasının başlıca sebeplerinden biri budur.” (Akşit ve Ergun, 1968: 71).

Kurtuluş Savaşı’nın amaçları anlatılırken dahi dine sataşılmış ve o, içine düşülen vahim durumların sebebi olarak gösterilmiştir:

“Zamanımız devlet ve cemaat idaresinde muvaffakiyetsizliği vakıalarla sabit olmuş olan dini esas ve kanunları, yalnız fertle mabut arasındaki münasebetlere hasrederek, medeni, içtimai ve siyasi kanunları ve müesseseleri, Türk milletinin ihtiyaçlarına ve zamanımız hukuk ve siyaset nazariyelerine göre yenileştirmek ve bu suretle yeni Türk Devlet ve cemaatini laik prensiplere istinat ettirmek...” (TTTC, 1931d: 56).

Türk milletinin İslam dinine girmesi olayı, adeta taassuba, karanlıklara, bataklıklara düşmek şeklinde yorumlanmıştır:

“Fakat Türk tarihi Türk Milletine, aynı zamanda kendi ırkının binlerce yıllık tecrübelerle vardığı manevi tekâmül esaslarından ayrıldığı, bilhassa irfan ve medeniyetin yüksek ve temiz havalı yaylasından taassup ve cehaletin sıtmalı

batalığına indiği zamanlarda uğradığı belaların sertliğini, varlığına sarılan karanlıkların kolay yırtılmaz koyuluğunu hatırlatır.” (TTTC, 1931d: 258-259).

Bu eleştirilerden İslam dinini anımsatacak Arap milleti ve harfleri dahi nasibini almıştır:

“1928'e kadar bütün Türkler arasında kullanılan Arap harfleri Türk diline hiç uygun olmayan bir yazı sistemidir. Kuvvetli seslerle dolu Türk dili ses işaretleri pek az olan bu Arap yazı sistemi içinde esir gibiydi. Bu Arap alfabesi dünyanın en muğlak alfabelerinden biridir.” (TTTC, 1931a: 41).

“Endülüs hükümdarı Abdürrahman, son tecrübelerden sora tehlike zamanlarında mürai (ikiyüzlü) Araplara istinat edilemeyeceğini anlamıştı.” (TTTC, 1931b: 176).

(Şerif Hüseyin kastedilerek)... *“İslamlığı zulümden, kölelikten kurtarmak ve şereflendirmek için damarlarının temiz kanını asırlarca cömertlikle akıtmış olan Türkü, peşine taktığı çöl ve şehir Araplarına öldürtmekte İslam olmayan düşmanlarla yarışa çıktı.”* (TTTC, 1931d: 157-158).

“Arap harflerle Türkçe’de doğru imla yazılamazdı. Bu ecüş bücüş harfler, birbirleri ile birleşirken başka biçimler alırdı.” (TTTC, 1938: 277).

Müslümanlar için en kutsal yapı olan Kâbe’nin isminin, gerçek anlamı olan küp yerine dinen haram kabul edilen tavla zarına benzetildiği, Kâbe ile Hacerü’l-Esved taşının kutsiyeti olmadığı ve hatta Kuran’da geçen zemzem kıssasının sonradan uydurulan bir masal olduğu iddia edilerek, tüm bunları Müslüman halkın gözünden ve gönlünden düşürmek amaçlı yazılan aşağılayıcı ifadeler oldukça dikkate şayandır:

“Kâbe, mikap yani tavla zarı şeklinde demektir... Bu mukaddes karataş an’anesi aynen Friklerde de vardı. Friklerin mukaddes sayarak ihtiram ve ibadet ettikleri Karataş bugünkü Afyon Karahisar şimalinde kadim Pessinüs şehrinde bulunuyordu... Demek ki Kâbe’nin bir köşesindeki Kara taşın kutsiyet almasından, ziyaret ve tavaf edilmesinden çok evvel Frikler’de karataşın mabet ve ziyaretgâh esası olması adeti teessüs eylemiş bulunuyordu... Bu uydurmalara göre İbrahim, karısı Hacer ile oğlu İsmail’i buraya getirmişti; Zemzem de onlar için fışkırmıştı, İbrahim, oğlu İsmail ile birlikte Kâbe’yi bina etmişlerdi. Cebrail kendilerine o zaman beyaz ve mücella olan Haceriesvedi getirmişti; bu taş seradan günahkârların ellerini sürmelerinden dolayı kararmıştı. Bunların hepsi, bittabi, sonradan uydurulmuş masallardır.” (TTTC, 1931b: 85).

Türklerin 1000 yıldır inandıkları, İslamiyet ve onun peygamberi Hz. Muhammed’i küçük düşürücü ifadelerle birlikte, Peygamberimizin İslamiyet’in

kurucusu, Kuran-ı Kerim'in de Arap edebiyatı ürünü, hac ibadetinin ise İslamiyet'in gelişinden evvel de olan bir panayır geleneği olduğu iddia edilmiştir:

"...Muallekalardan (şiiirler) başka Hamase namını taşıyan kahramanlık şarkıları da vardı. Arap edebiyatının Kurandan evvelki eserleri bunlardan ibaret idi. Muhammet 40 yaşına geldiği zaman vatandaşlarını, kendinin bulduğu ve doğru olduğuna inandığı yeni bir dine davete başladı." (TTTC, 1931b: 86-89).

"Muhammet Arapların ahlak ve adetlerinin pek fena ve pek iptidai ve ıslaha muhtaç olduğunu anlamış, bunları ıslah için تنها yerlere çekilerek senelerce düşünmüş ve yıllarca tefekkürden sora kendisinde vahiy ve ilham fikri doğmuştur... Muhammet uzun bir devirdeki tefekkürlerin mahsulü olan ayetleri lüzum ve ihtiyaçlara göre tahrir ediyordu. Bununla beraber kendisini tahrik eden kuvvetin tabiat fevkinde bir mevcudiyet olduğuna samimi surette kani idi. Muhammedi harekete getiren ilk amil bu samimi heyecanlar olmuştur." (TTTC, 1931b: 90-91).

"Mekke zaptolunduktan ve Kabe'deki putlar parçalandıktan sora da yıllık haccın müşrikler tarafından da eski müşriklik adetleri dairesinde yapılmasına müsaade olundu. Onun için müslümanlarla müşrikler aynı zamanda hac ve aynı şenliklere iştirak ederlerdi. Bundan anlıyoruz ki, o zaman hac, dini maksatla yapılan bir içtimadan ziyade her yıl kurulan büyük bir panayırdı." (TTTC, 1931b: 110).

"Ali ve yakın akrabaları, Muhammed'i terki hayat ettiği kerpiç odada kimseye haber vermeksizin açtıkları bir mezara acele gömdüler. Peygamberin karıları bile bundan haberdar edilmedi; onlar yalnız bitişik odada kazma sesleri işiterek az çok ne yapılmakta olduğunu anlamışlardı... Ebubekir ve Ömer de cenaze merasiminde bulunamamışlardı. Anlaşıyor ki o anda siyasi meşguliyetler o kadar mühim ve mücbir idi ki kimse Arabistan'ın kudretli hakim ve sahibinin cenazesıyla uğraşmaya ne vakit bulmuş ve ne de arzu duymuştur." (TTTC, 1931b: 115-116).

Erken Cumhuriyet Dönemindeki ders kitaplarında peygamberlik, bir meslek; Peygamberimiz de İslamiyet'in kurucusu ve icap ettiğinde onu değiştiren, geliştiren kişi olarak tanımlanmış, ayrıca basit kelime oyunlarına başvurulmuştur. Örneğin İslam dünyasındaki geri kalmışlığın sebebinin Hz. Muhammed ve İslamiyet olmadığını söyleyerek onlar temize çıkarılırken, söz konusu durumun sorumluluğu, Kuran hükümlerini çağın şartlarına göre değiştirmeyenlere yüklenmiştir. Aslında bu temize çıkarma oyunu ile Peygamberimizin Kuran-ı Kerimi bizzat kendisinin yazdığı ve şartlara göre

değiştirdiği dolayısıyla herhangi bir kutsiyeti olmadığı üstü örtük olarak iddia edilmiş oluyordu:

(Hz. Ebubekir'in halifeligi)... “İlk zamanlarda bu tarzı hareket müessir ve müfit olsa da sonraları İslamiyet sisteminin tekâmülüne karşı bir mania teşkil edebilirdi. Çünkü Muhammet hayatın da her günün icabatına göre muvafık çare ve tedbirler tatbik ederek İslam cemaatini muvaffakiyetle idare ederdi. Eğer o Arabistan haricindeki kavimlerle temasa girseydi ihtimal ki birçok yenilikler ve değişiklikler yapacaktı... Muhammed, gerek dini meselelerde, gerek içtimai hususlarda bir ıslah yapmak lazım geldiği zaman, kendini hiçbir şeyle bağlı görmemiştir. Muhammet'ten sora İslam âleminde görülen durgunluk ve tedenni sebebi Muhammet'te değil, onun haleflerinin Muhammed'in mesleğinin ruhunu değil, metnini almalarında aramalıdır. Bu büyük hakikat ancak Türkiye Cumhuriyeti devrinde hakkile idrak edilmiş ve icabatı yapılmıştır.” (TTTC, 1931b: 118).

İslam dinin Araplar tarafından kurulduğu dolayısıyla Türklere ait olmadığı olamayacağı iddiası bile, Türklere övgü dolu sözlerin arkasına saklanmıştır:

“Her ne kadar İslâm dini Araplar tarafından çıkarılmış ve onlar tarafından yayılmaya başlanmış ise de bunun bir cihan dini haline gelmesi Türkler sayesinde olmuştur.” (Oktay, 1956: 88).

Türklerin İslam ordusuyla karşılaştıkları dönemlerde yaşananlar konusunda, milleti hem İslamiyet'ten hem de 1000 yıldır birlikte yaşadıkları Arap milletinden soğutmak amaçlı, Türk milletinin zihninde yanlış algılara sebep olacak hiçbir bilimsel dayanağı olmayan bir anlatım söz konusu olmuştur:

“Kanlı bir kumandan olan Kuteybe... bu güzel ve mamur şehri (Beykent) birkaç gün yağma ettikten sora yaktılar, yıktılar. Şehirde eli silah tutabilecek ne kadar Türk varsa vahşiyane boğazladılar. Kadınları ve çocukları da esir ederek Horasana gönderdiler. Katliamlar yapmak suretile tecavüze başlayan Kuteybe, hayatının son günlerine kadar bu vahşette devam etti. Baykentten sora Talkan mamuresi de tahrip edildi. Burada da tüyler ürperten korkunç bir katliam yapıldı; Araplar, teslim olan Türkleri kılıçla doğramaktan yorulunca zavallıları sıra sıra ağaçlara astılar. Talkan'a giren yolun altı kilometre uzunluğundaki kısmı iki taraflı ağaçlara asılan insan cesetleri ile korkunç bir koruluk şeklini aldı... Fakat bütün bu vahşetlere rağmen Türkleri kâfi surette Arap boyunduruğuna sokamadı.” (TTTC, 1930, 1931b; Akşit, 1968, 1971).

“Arapların Türkler hakkında tatbik ettikleri siyaset zulüm ve tenkille hulasa edilebilir. Arap kumandanları, Türklerini kan seylabelerine boğan tecavüzlerinde çöl Araplarının yağmagerlik hislerini tatminden başka bir gaye

takip etmiyorlardı. Arap halifeleri Şam saraylarının israf ve eğlencelerini temin için kumandanlarını yağmacılığa teşvik ederlerdi. Bir asra yakın devam eden bu tahripçi Arap istilasının yegane ve meş'um neticesi şu oldu: Türkellerindeki yüksek medeniyet bütün eserleriyle beraber mahvoldu. Bunca mamur ve zengin şehirler birer birer harabe haline geldi. Arapların istila maksatlarını İslamlığın neşri gibi dini bir mefkureye atfetmek kat'iyyen doğru değildir... Asırlardan beri hakim yaşayan Türkler, tabiatıyla bu çapulcuların hükmü altına giremezlerdi. İslam dinini kabul ederek efendilikten mevaliliğe (köleliğe) inemezlerdi. Türkler ancak kendilerini mevali yapmak isteyen Arapların efendisi olmaya karar verdikten sonradır ki kütle halinde İslam dinine girmişlerdir.” (TTTC, 1931b: 146).

*“Lütuf, merhamet ve adaletiyle şöhet bulmuş olan bu halifenin en büyük zulümleri yapmaktan çekindiği zannolunmasın. Harun Reşit birçok Alevileri kendi gözü önünde kollarını, bacaklarını kırdırarak boğdurmuştur. Bilhassa kendisini hilafet makamına getirmiş olan ve ondan sora da 17 senelik mühim hizmetleriyle onu bütün dünyaya tanıtmış bulunan Bermek (Barınak) ailesini **(Türk oldukları iddia edilir)** bir vehim yüzünden cellatlar elinde mahvetmiş olmasını tarih affetmeyecektir.” (TTTC, 1931b: 151).*

“... Eski Türk hayatında mühim mevkii olan kadının umumi hayat haricine çıkarılmak istenmesi, eskiden beri kabile an'anesinde mevcut olan ve şölen adı verilen sazlı ve şaraplı umumi ziyafetlerin şeriat tarafından men edilmesi, oruç, namaz, hac gibi Türkmen an'anesine uymayan sıkı birtakım hükümler, Türkmenlerin hayatına uymuyordu. İşte bu sırada birtakım Türk sofuları, Türkmenler arasında onların anlayabileceği şekilde basit bir tasavvuf propagandası yaptılar; daha doğrusu Şamani an'anelerine uygun bir İslamlık şekli yarattılar.” (TTTC, 1931b: 282).

“II Beyazıt zamanında Hristiyan mabetleri camiye tahvil edildi saraydan tasvirler ve heykeller çıkarıldı... Kısacası o dönem Osmanlı siyaset ve harsında bir irtica meşhuttu.” (TTTC, 1931c: 38-39).

“Harun Reşit, Bermekoğulları'nın başarılarını çekemediği için onları devlet işlerinden uzaklaştırdı bazılarını öldürttü. Bu onun ünün lekeledi.” (Akşit, 1968, 1971).

Osmanlı'nın özellikle son dönemleri kötülenirken, yeni devlet ve sistem için herhangi bir tehlike arzetmeyen Selçuklular hakkında ise, İslam'a aykırı olduğunu iddia ettikleri konularda gösterdikleri ilerlemelerden dolayı oldukça olumlu ifadeler kullanılmıştır:

“Anadolu Selçukluları zamanında, İslam taassubunun menetmiş olmasına rağmen, böyle canlı şekillere, hatta kabartma ve oyma olarak insan resimlerine ve ayrıca bazı heykellere tesadüf olunması, Anadolu Türklerinin taassup hislerinden ve dar düşüncelerden ne kadar uzak olduğunu gösterir. Bu devirlere ait birçok mezar taşları, lahitler, tahta oymaları, demir ve bakır işleri, çiniler, halılar, kumaşlar, işlemeler, Anadolu Türklerinde bedii hissin, san'at duygusunun ne kadar yüksek olduğunu anlatmaktadır. Anadolu Türkleri, hayatın en basit ihtiyaçlarını temin edecek basit eşyayı bile yüksek bir san'at eseri haline getirecek kadar yüksek bir medeniyete sahiptiler.” (TTTC, 1931b: 287).

İlginç olan ise dine olan bu soğuk hatta düşmanca tutuma rağmen, Türklerin üstün yeteneklerinin somutlaştığına inanılan durumların, dinle ilişkili olsa da ikna edici bilimsel kanıtlar sunulmadan anlatılmasında da bir beis görülmemesidir:

“Hindistan’da ortaya çıkan Buda, Saka Türklerindendir.” (TTTC, 1931a: 80).

(Budizm için)... *“M.Ö. 6. yyda küçük yaştan beri kendisine Sakaların akıllısı manasına gelen Saktamumi denilen bir Saka türkü ortaya yeni bir din koydu (Budha)”* (Unat, 1947: 45).

“Eğer bu savaşlar sırasında Türkler, İslam dünyasına egemen bulunmamış olsalardı Haçlılar büyük başarılar kazanacaklar ve belki de İslamlığı tekrar Arabistan’a süreceklerdi. Fakat Türkler; zaman zaman Avrupa’dan gelen milyonlarca hacılara göğüs gererek İslamlığı bu büyük tehlikeden kurtardılar.” (Akşit ve Oktay 1952: 149).

Erken Cumhuriyet Döneminde İslam’a olan olumsuz bakış açısı, kadın hakları bahane edilerek hiç bir dayanağı olmayan suçlamalara ve dozu artmış eleştirilere sebep olmuştur. Böylelikle hem din hem de Osmanlı Devleti aynı anda eleştirilmiştir:

“Bütün aile hukukunda kadın, erkekten aşağı tutuluyordu. Kadın, evinde yüksek avlu duvarları ve sıkı pencere kafesleri arkasında güneş ışığından ve hayat sesinden uzak yaşatılıyordu. Bu zamanlar, Türk kadını için hakiki bir zindan, facia ve ıstırap devridir. Kadının içine atıldığı bu istibdat ve esaret hayatının Türklükle, Türk içtimai düsturlar ile hiçbir alakası yoktu. Saltanatın kendisi için dayanılacak kuvvet haline getirdiği taassup ve irtica, bunu yabancı kültürlerden alarak Türk hayatına tatbik gayretine düşmüştü. İrtica zorbalığının kuvveti arttıkça yenilik ve uyanış cereyanlarına gösterilen zulmün ve düşmanlığın en büyük payı kadınlığa ayrılıyordu.” (TTTC, 1931d: 222, 223).

“Osmanlı devletinde kadının hiçbir sosyal hakkı yoktu. Çünkü İslamlık kadınlara siyasal ve sosyal haklar tanımamış onu erkekten ayrı bir yaratık gibi kabul etmişti. Dün evlerin harem dairelerinde kafes arkalarında oturan kadınlarımız bugün öğretmen, yargıç, doktor, mühendis, mimar ve milletvekili olarak çalışmakta...” (Oktay, 1967; 1972).

Aslında 1960’larda başlayan fakat 1970’lerden itibaren iyice güçlenen milliyetçi muhafazakâr yaklaşım, ders kitaplarında İslam’a karşı yumuşak hatta övgü dolu bir yaklaşımın gelişmesine neden olmuştur:

“Türkün zaten mevcut olan cesaretine İslâm dini ayrı bir kuvvet katmıştı. Hayatta kalmakla ölmek arasında önemli bir fark yoktu... Osmanlı Türkleri ganimet ve çapul hırsıyla savaş yapmıyorlardı. Ganimet, savaşın haklı olan bir sonucu idi. Osmanlı ordusunda düzensiz çeteleri yoktu. Türk ordusu daima savaşa hazırды. Yorulmak bilmezdi. Hristiyanların üç günde aldıkları yolu bir gecede alırdı. Sessiz ve hızlı hareket savaş gereklerinin en önemlilerinden biri olarak kabul edilirdi. Yüz Hristiyanın on bin Osmanlıdan daha fazla gürültü yaptığını Batılı yazarlar bildirmektedirler... Türk askerlerinin cesareti her türlü takdirin üstünde idi. Yaşamak esas olmakla beraber, eğer ölmek alna yazılmışsa hiç de çekinilecek bir şey değildi. Şehit olmak bir asker için en yüksek mertebe sayılırdı. Açlığa uzun süre dayandıkları gibi, yiyeceğin iyi olmasına da bakmazlardı. Komutanlarına tam bir itaat göstermekle beraber, komutanlar da itaate lâıyk, karakter ve cesaret sahibi kimselerdi.” (Akşit, 1981: 30-31).

“Türklerin benimsemiş olduğu inanç sistemi ve ilkeler arasında büyük bir uyum olması onların İslam’a bakış açılarını etkilemiştir. Diğer dinlere tepki göstermelerine rağmen İslamiyet’e karşı çıkmak şöyle dursun kendi istek ve iradeleriyle rahatlıkla İslamiyet’i benimseyip kabul etmişlerdi... Türklerin İslam dinine geçişleri kendi ruh ve karakterlerine uygun düştüğü için bazı tarihçilerin dediği gibi “âdeta farkında olmadan” tabi bir seyir içinde gerçekleşmiş ve asla bir tepki gösterilmemiştir... Türkler kendi töre, inanç, ideal ve karakterleriyle bütünleşen prensiplere sahip bu mükemmel din ve medeniyet dairesine girmekte asla zorlanmadılar... Türk millî kültürünün yanında İslam dininin büyük önemi ve etkisi ile Türkler mütecanis, birlikçi bir millet hâline gelmiştir.” (Komisyon, 2019a: 182-183).

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Romantik tarih yazımı, 19. yy ortalarına kadar güçlü bir şekilde etkisini sürdüren, bu tarihten itibaren zayıflamaya başlasa da milliyetçi ulus devletlerin varlığıyla beraber dönem ve devletler bazında her daim kendisine yaşam alanı

bulan bir akım olmuştur. Milletlerine, gurur kaynağı olacak, hedeflerine ulaşmada kökten gelen güçlü bir enerji sağlayacak kaynağı tarihte arayıp bulan ulus devletler, romantik bir bakış açısıyla tarihe yaklaşıp kendilerine yeni bir geçmiş ve yeni bir ulusal hafıza oluşturma gayreti içine girmişlerdir. I. Dünya Savaşı'nın ardından kurulan yeni ulusal devletlerden biri olan Türkiye Cumhuriyeti de benzer bir süreci en şiddetli şekilde yaşayanlardan olmuştur.

Devletin kurulmasıyla birlikte yapılan inkılapların asıl etkilerinin görüldüğü 1930'lar, romantizmin en güçlü olduğu dönem olmuştur. Bu dönem, başta Sümer, Yunan ve Hititler olmak üzere neredeyse tüm dünya milletlerinin Türkler'den, dillerinin ise Türkçe'den geldiği, Çin, Hint ve Mısır gibi en kadim medeniyetlerin kurucusunun Türkler olduğu şeklinde yeterli bilimsel dayanağı olmayan iddiaların havada uçuştugu, bilimsellikten kopmak istemeyen Zeki Velidi Togan gibi az sayıdaki tarihçinin ise küçümsenerek rencide edildiği bir dönem olmuştur.

Romantizm akımının milliyet ve din ekseninde ders kitaplarına yansımalarının incelendiği bu çalışmadan elde edilen verilere baktığımızda en kesif etkinin 1930'ların ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara genel olarak baktığımızda 1930'lar boyunca okutulan tarih ders kitaplarında milliyetçiliği aşırılığa kayan ifadeler çok sık rastlanmaktadır. Bu dönem romantik tarih anlayışının temelinde, pozitivistin son derece güçlü olduğu, “Batılı devletlerin Anadolu üzerindeki tarih temelli hak iddiaları”, “beyaz ırkın diğer tüm ırklardan üstün olduğu safsatası” ve “Türklerin sadece savaştan anlayan barbarlar olduğu” gibi haksız itham ve iddialar, yeni kurulan devletin her anlamda varlığını Batılılara kabul ettirebilmek, ruhen sarsılmış kendi milletine ise yukarıdakilerin yanı sıra özgüven verebilmek adına dönemin şartları gereği devletin kendisini savunma adına gösterdiği refleks yatmaktadır. Bu dönemde ortaya atılan Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi gibi yaklaşımlarla, Türklerin neredeyse tüm büyük kadim milletlerin atası ve en üstünü, Türkçenin ise tüm dillerin temeli olduğu gibi iddialarla, Köprülü ve Togan gibi tarihçilerin de eksikliği ve yanlışlığı nedeniyle eleştirdiği bilimsel doğrulardan ziyade ırk üstünlüğü motivasyonuna dayalı ders kitapları yazıldığı görülmektedir.

Bununla birlikte dönemin en etkili akımlarından olan ve hedef tahtasına doğrudan dini koyan Darvinizm ve pozitivism, dinin ve yaratıcının insanın uydurduğu akıl ürünleri olduğu şeklindeki iddialarıyla erken dönem ders kitaplarında kendilerine yer bulmuştur. Zira rejimin laikliğe hızla kaydığı, inkılapların birçoğunun bu doğrultuda yapıldığı o dönemde, o güne kadar dinin cevapladığı sorular artık bu tarz akımlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Bununla

birlikte dinin sembollerinden hilafet kurumu ve onun somut yansıması olan halife-padişahın, yeni sistemde kendilerine yer bulamadığından adeta öcüleştiren karakterler olarak ders kitaplarında sunulduğu görülmektedir. Bu yaklaşım, yeni yönetim kademesinin, kendilerinin ve devletin, bir gerekliliğin sonucu olarak varolduğu algısını millete kabul ettirebilmeleri adına başvurdukları bir yöntemdir. Artık bu dönem ders kitaplarında yeni düşman Abdülhamit, halefleri ve onların nezdinde saltanat, hilafet, din kurumları ve sembolleriydi.

Tarih yazıcılığında esen bu sert romantik, pragmatik, pozitivist, aydınlanmacı ve ırkçı rüzgâr, Atatürk'ün ölümüyle yerini hümanist bir anlayışa bırakmıştır. O dönem dünyadaki paradigmayı yeniden belirleyen 2. Dünya Savaşı ve sorasındaki gelişmeler, komünist Sovyet tehdidi karşısında Türkiye'nin, demokratik Batıya yakınlaşması, siyaseten demokrasiye, eğitim alanında da demokrasinin ve Batı kültürünün beşiği kabul edilen Eski Yunan-Latin ağırlıklı hümanist bir anlayışın ders kitaplarına yansımalarına neden olmuştur. Ders kitaplarında 1940'larda başlayan bu değişimin 1950'lerde de aynı doğrultuda devam ettiği görülmektedir.

Fakat 1950'lerin sonunda başlayan Türk-Sovyet yakınlaşmasının 1960 darbesiyle son bulması, bu tarihten itibaren komünizme karşı ABD güdümlü politika gereği Türk-İslam kimliğinin ders kitaplarına yansıtılmasına sebep olmuştur. Bu değişim sürecinde özellikle komünizm korkusuyla, din dersinin zorunlu bir ders olarak anayasaya eklenmesine sebep olan 1980 darbesi, tarihteki bu milliyetçi muhafazakâr bakışın günümüzde de etkisini sürdürecektir şekilde (kısa süreli aralıklar hariç) kalıcı hale gelmesine neden olmuştur (Copeaux, 1998). Araştırmadan elde edilen bulgulara baktığımızda bu dönemde okutulan ders kitaplarında din ve din ile ilişkilendirilen kurumlara bakış açısında gözle görülür bir yumuşama söz konusudur. Aynı zamanda Türklüğün, artık sadece İslam öncesi ile değil İslamiyet döneminde de gurur verici işlere imza attığı ve bu iki kavramın "Türk-İslam" şeklinde bir araya gelerek yeni dönemin ders kitaplarına açık bir şekilde yansıtıldığı görülmektedir. Özellikle 2000 sonrası değişen siyasi atmosfer doğrudan ders kitaplarına da yansımış, genelde Türk-İslam özelde de padişahlar başta olmak üzere tüm Osmanlı tarihi, bilimsel kıstaslar ışığında oldukça olumlu ifadelerle öğrenciye aktarılmıştır.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde; 1930'larda en güçlü devrini yaşayan ve 1940'lardan itibaren hızla zayıflayan romantik akımın, o tarihlerden günümüze kadar tarih ders kitaplarında en fazla milliyet (Türklük) ve inanç (İslamiyet) konularında etkili olduğunu söyleyebiliriz. Erken dönem ders kitaplarında dini aşağılayıp Türklüğü kutsayan, sonrasında ise birçok etken sonucu yavaş yavaş din ve Osmanlı Devleti özelinde

Türk-İslam tarihiyle barışan, Türklüğü bilimsel sınırlar içinde tanımlayarak önemseyen ve nihayetinde tüm Türk tarihini “Türkün Tarihi” olarak ele alıp değer veren inceleme konusu bu 100 yıllık tarih anlayışının en önemli şekillendiricilerinden olan romantizm akımının, az da olsa günümüz ders kitaplarını da etkilediği gerçeği bu çalışmanın elde ettiği önemli bir sonuçtur.

Son söz olarak tüm dünyada tarihin, temel varlık nedeni olan, millete geçmişini sevdirmeye ve ulusal bir hafıza oluşturma amacı varoldukça, akademik tarihçiliğin en güçlü olduğu dönemlerde/ülkelerde dahi ders kitaplarından bu etkinin tam olarak silinmesi mümkün gözükmemektedir. Tarih derslerinin açık ya da örtük bir şekilde öğrencilerden beklediği yukarıdaki hedeflerin gerçekleştirilmesinde, bilimsellikten kopmamak kaydıyla, hafif hafif esen romantizm rüzgârının faydalı olacağı da inkâr edilemez bir gerçekliktir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Akman, Ş. T. (2011). Türk tarih tezi bağlamında erken cumhuriyet dönemi resmî tarih yazımının ideolojik ve politik karakteri. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 80–109.
- Aksakal, H. (2014). *Tanzimat’tan günümüze Türk politik kültüründe romantizm*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alan-Sümer, B. (2012). Erken Alman romantiklerinin Aydınlanmaya ilişkin tutumları üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 52 (1), 131-142.
- AMAD (1938); *Atatürk’ün Maarife Ait Direktifleri*. Maarif Vekilliği.
- Smith, A. D. (2002). *Ulusların Etnik Kökeni*. Dost.
- Arıker, S. (2015). Osmanlı tarih yazıcılığı. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 199-217.
- Ateş, Ş. (2019). *Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milli Eğitim Sisteminin Oluşmasında İdealizm ve Romantizmin Etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Barthold, W. (1984). *İslam Medeniyeti Tarihi*. (6. Baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. Aşına.
- Bolay, S. H. (1997). *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*. (7. Baskı). Akçağ.

- Bora, T. (2007). *Millî Tarih ve Devlet Mitosu, Medeniyet Kaybı - Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*. Birikim.
- Buharalı, S. (2015). Johann Gottlieb Fichte'nin Hayatı ve Eserleri. Bahri Ata (Ed.). *Fichte'nin Eğitim Üzerine Düşünceleri ve Türkiye'deki Yansımaları* içinde (s.7-16). (2. Baskı). Pegem.
- Claudon, F. (1988). *Romantizm Sanat Ansiklopedisi*. (Ö. İnce ve İ. Usmanbaş, Çev.). Remzi.
- Connolly, W. E. (1995). *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*. (F. Lelesizalın, Çev.). Ayrıntı.
- Copeaux, E. (1998). *Tarih Ders Kitaplarında (1931–1993). Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine*. (A. Berkay, Çev.). Tarih Vakfı Yurt.
- Çetişli, İ. (2004). *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*. Akçağ.
- Çılgın, B. (2007). *Victor Hugo ve Namık Kemal'de Romantizm; Cromwell ve Celaleddin Harzemşah'ın Karşılaştırmalı İncelemesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dellaloğlu, B. F. (2010). *Romantik Muamma*. Ayrıntı.
- Emil, B. (2015). Büyük Türkler'den: Nihad Sami Banarlı ve millî romantizmin idrâki. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(8), 2381-2388.
- Ersanlı, B. (2003). *İktidar ve Tarih Türkiye'de "Resmî Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)*. İletişim.
- Esedova, A. (2008). *XIX. Yüzyıl Batı Avrupa Edebiyatı*. (Qiyas Şükürov ve Reşad İlyasov, Çev.). IQ Kültür Sanat.
- Gök, K. (2017). Romantizm ve Romantizm Akımının Fotoğraf Sanatına Etkisi. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 41-72.
- <https://www.kisa.link/NTch>, Erişim tarihi: 20.03.2020.
- Kadioğlu, A. (1998). Milletini arayan devlet: Türk milliyetçiliğinin açmazları. Artun Ünsal (Ed.). *75 yılda Tebaa dan Yurttaş Doğru* içinde (s.201-220). Tarih vakfı.
- Kantarcıoğlu, S. (2009). *Edebiyat Akımları*. Paradigma.
- Kara, S. (2004). Milli tarih anlayışının romantik devri: Cumhuriyetin ilk yılları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 23, 319-334.

- Kefeli, E. (2009). *Metinlerle Batı Edebiyat Akımları*. (2. Baskı). Akademik kitaplar.
- Köken, N. (2002.) *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi (1923 -1960)*. Yayımlanmamış doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lewis, B. (1998). *Modern Türkiye 'nin Doğuşu*. (M. Kırıatlı, Çev.). TTK.
- Mardin, Ş. (1991). *Türk Tarih Yazımında Son Eğilimler İçinde Türk Modernleşmesi*. İletişim.
- Megill, A. (1998). *Aşırılığın Peygamberleri: Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida*. (T. Birkan, Çev.). Bilim ve Sanat.
- Oral, M. (2019). *Türkiye 'de Romantik Tarihçilik*. (3. Baskı). Yeni İnsan.
- Özlem, D. (2004). *Tarih Felsefesi*. (8. Baskı). İnkılap.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir, Çev. Ed.). Pegem akademi.
- Sarıtoprak, A. (2017). *1923-2013 Yılları Arasında, Görsel Sanatlar Kapsamında Türkiye Cumhuriyeti 'nde Köylü Romantizmi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Silverman, D. (2001). *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. SAGE.
- Smith, A. D. (2002). *Ulusların Etnik Kökeni*. Dost.
- Şimşek, A. & Satan, A. (2011). *Milli Tarihin İnşası*. Tarihçi.
- Şimşek, A., Yazıcı, F. (2013). Türkiye 'de Tarih Öğretiminin Dünü, Bugünü. *TYB Akademi*. 3, 8. 11-33.
- Tanju, İ. (2007). *Batı Karşısında Milli Düşünce*. Ötüken.
- Taştan, K. Y. (2016). Tarih: kadim dönemden 20. yüzyıla bir bilimin kimlik arayışı. *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, II/2, 95-121.
- Topçu, N. (1997). *Türkiye 'nin Maarif Davası*. (3. Baskı). Dergâh.
- TTTC. (1932). Birinci Türk Tarih Kongresi. <https://www.kisa.link/NTce>.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1939). Türk tarihi yazılırken Atatürk 'ün alaka ve görüşlerine dair hatıralar. *Belleten*, 3(10), 349-353.

- Ülken, H. Z. (2008). *Millet ve Tarih Şuuru*, (3. Baskı). Türkiye İş Bankası.
- Ünsal, A. (1998). Yurttaşlık anlayışının gelişimi. Artun Ünsal. (Ed.). *75 Yılda Tebaadan Yurttaş Doğru* içinde (s.4-36). Tarih vakfı.
- Üstel, F. (2008). *Makbul Vatandaşın Peşinde*. (3. Baskı). İletişim
- White, H. (2008). *Metatarih. Ondokuzuncu Yüzyıl Avrupası'nda Tarihsel İmgelem*. Dost.
- Yeğen, C. (2016). Annales okulu, Marc Bloch ve “tarih savunusu veya tarihçilik mesleği” yapıtı üzerinden Bloch’un tarih anlayışı. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*. 1(1), 25-39.
- Yerebasan, N. (2010). *Murat Sertoğlu'nun Romanlarında Milli Romantik Unsurlar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım. A. & Şimşek. H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (5. Baskı). Seçkin.

İncelenen Kitaplar:

- TTTC. (1930). Türk tarihinin ana hatları methal kısmı. İstanbul Devlet Matbaası.
- Hamit & Muhsin. (1930). Türkiye tarihi. İstanbul Devlet Matbaası.
- TTTC. (1931a). Tarih I: Tarihten evvelki zamanlar ve eski zamanlar. İstanbul Devlet Matbaası.
- TTTC. (1931b). Tarih II: Ortazamanlar. İstanbul Devlet Matbaası.
- TTTC. (1931c). Tarih III: Yeni ve yakın zamanlarda Osmanlı-Türk tarihi. İstanbul Devlet Matbaası.
- TTTC. (1931d). Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti. İstanbul Devlet Matbaası.
- TTTC. (1934). Ortamektep için tarih I. İstanbul: Maarif vekaleti
- TTTC. (1938). Ortamektep için Tarih III. İstanbul Devlet Matbaası.
- Akşit, N. & Oktay, E. (1952). Tarih Lise II. Remzi.
- Unat, F. R. (1947). Ortaokul için Tarih I. Milli Eğitim basımevi.
- Akşit, N. & Oktay, E. (1952). Tarih Lise II. Remzi.
- Oktay, E. (1952). Lise Kitapları Tarih III Yeni ve Yakın Çağlar. Remzi.

- Akşit, N. & Oktay, E. (1953). Tarih 2. Öğretmen okulları ve Köy Enstitüleri 2. Sınıfları. MEB.
- Atsız, B. & Oran, H. (1953). Tarih I – İlk Çağ Tarih. İnkılâp.
- Atsız, B. & Oran, H. (1956). Tarih II-Orta Çağ Tarihi. İnkılâp.
- Oktay, E. (1956). Tarih II-Orta Çağ. Atlas.
- İnal, E. & Ormancı, N. (1962). Tarih Orta I. İnkılap ve Aka.
- Akşit, N. & Eğilmez, O. (1964). İlkokul Kitapları Tarih IV. Sınıf. Remzi.
- Akşit, N. & Eğilmez, O. (1966). Tarih İlkokul 5. Remzi.
- Oktay, E. (1966). Tarih Lise III. Yeni ve Yakın Çağlar. Atlas.
- Oktay, E. (1967). Tarih Lise III. Yeni ve Yakın Çağlar. Atlas.
- Oktay, E. (1968) Ortaokul Tarih I. Atlas.
- Akşit, N. & Eğilmez, O. (1968). Tarih İlkokul 5. Remzi.
- Akşit, N. & Ergun, A. (1968). İlkokullar için Tarihe giriş. Ders kitapları anonim şirketi.
- Akşit, N. (1968). Tarih II. Ortaokul 2. Ders kitapları anonim şirketi.
- Akşit, N. (1970) Tarih II. Ortaçağ. İstanbul Remzi.
- Akşit, N. (1971). Tarih II. Ortaokul 2. Ders kitapları anonim şirketi.
- Oktay, E. (1972). Tarih Lise III. Yeni ve Yakın Çağlar. Atlas.
- Öztuna, Y. (1976). Tarih Lise 3. Devlet Kitapları.
- Kafesoğlu, İ. & Deliorman, A. (1976a). Tarih Lise I. MEB Devlet Kitapları.
- Kafesoğlu, İ. & Deliorman, A. (1976b). Tarih Lise II. MEB Devlet Kitapları.
- Akşit, N. (1981). Tarih III. Yeni ve Yakınçağlar. İstanbul Remzi.
- Sanır, F., Asal, T. & Akşit, N. (1984). Sosyal Bilgiler 5. MEB.
- Akşit, N. & Oktay, E. (1986). Tarih Lise 1. Sınıf. Remzi.
- Şirin, V. (1987). Tarih Lise III. Gendaş.
- Parmaksızoğlu, İ., (1988). T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük. MEB.
- Komisyon, (1993). Tarih 1. MEB
- Akşit, N. (1993). Ortaokullar İçin Milli Tarih II. MEB.

- Merçil, E., Tarhan, T, Günal, Z. & Merçil, B. (1997). Lise İçin Tarih I. Altın.
- Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H. S., Turgut, R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu, H. & Akay, A. (1999). Sosyal Bilgiler 7. MEB.
- Güneş, A. & Özbek, S. (2003). Lise Tarih 2. Tutibay.
- Komisyon. (2013). Ortaöğretim Tarih 11. (4. Baskı). MEB.
- Yılmaz, A. (2019). Ortaöğretim Tarih 10. sınıf. İlke.
- Komisyon. (2019a). Ortaöğretim Tarih 9. Devlet kitapları.
- Komisyon. (2019b). Ortaöğretim Tarih 11. Devlet kitapları.